

17046

munka

művészeti és társadalmi beszámoló szerkeszti: kassák lajos, budapesten

A TARTALOMJEGYZÉKBŐL:
Kassák Lajos: Bevezető • Kállai Ernő: Stílus • Dos Passos: Sacco és Vanzetti • Nádass József: Az új orosz emberről • Bor Pál: Az új Európa művészete • Gorkij: Levél • Illyés Gyula: Vers • Balogh Vilma: Statisztika • Gró Lajos: Filmekről • Braun J. és Braun F.: A sportról • Rubin László: A Galilei körről • Gazdag figyelő rovat

1928 S Z E P T E M B E R

SZENZÁCIÓS LESZ A

PANTHEON

IRODALMI INTÉZET

ŐSZI KÖNYVSOROZATA

TARTALOMJEGYZÉK:

Kassák Lajos: Bevezető	1	Herbert Bayer: Tipográfiai és propagandaeszközök kiformálása. Ford.: Székely Béla	19
Carl Sandburg: Gyilkosok. Ford.: Székely Béla	3	Bor Pál: Művészet az új Európában ...	21
Kállai Ernő: Stílus?	4	Brünn város pavillonja (klisé)	23
W. Baumeister: Festmény	5	Nádass József: A brünni kulturkiállítás	23
John Dos Passos: Meghaltak. Ford.: József Attila	6	Egy nap életemből	24
Nádass József: Az új orosz regény — az új orosz ember	6	Sportklisé	25
Halka László: Technikai haladás — mesterséges világnyelv	7	Braun József: Az olimpiászok értelme	25
Ilyés Gyula: Vers	12	Braun Ferenc: Kollektív tömegsportot	26
Gorkij Maxim a proletárirőről. Ford.: Gró Lajos	13	Sportklisé	27
Ernest Hemingway: Indián falu. Ford. Német Andor	13	Rubin László: Emlékezés a Gallei körre	28
Justus György: Szavalókórus	13	Kmetti János: Metszet	28
Balogh Vilma: Magyar munkásstatistika	13	Gró Lajos: Négy orosz film	29
Moholy-Nagy: Fotó	15	Molnár József: Forgó Pál, Új építészet	30
	16	Dr. Szilágyi Ferenc: Markovics Rodion, Szibériai garnizon	31
	17	Vajda János: Antlitz der Zeit	31
	19	Forgó Pál: A számok beszéde	32

munka

MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALMI BESZÁMOLÓ

Mikor ennek a lapnak írását és kiadását elhatároztuk, tudatában voltunk annak, hogy egy szociális cselekedet elvégzésére vállalkozunk. Nem mint szakpolitikusok tömörültünk a lap köré, az élet más területein vagyunk szakemberek, mint alkotó művészek, pedagógusok, technikusok és társadalomkritikusok akarunk munkálkodni. Ma minden dilettantizmust, demagóg vezérlést károsnak és elítélendőnek tartunk egy a fejlődésben levő egyén, mint a fejlődésben vajdó új társadalom szempontjából. S ha lapunk hasábjain nem is eszálunk napi politikát, munkásságunk konstruktív jellegével vitakozunk minden frázis ellen s tanujelét próbáljuk adni annak, hogy egy új fejlődés kezdeti stádiumába érkeztünk el, amelynek minden területén számolnunk kell a hétköznapok realitásával. Ugy a politikusnak, mint a közgazdásznak, a tudósnek, a technikusnak, a művésznek, mindnyájunknak egyetlen föladata van: az élet reális adottságainak szociális szempontu, gyökeres átalakítása. (Tiltakozunk mindenféle fölülről irányított politikai egyeduralom ellen, a tömeghez akarunk szólni s első sorban a fiatal dolgozókhöz és diákokhoz, a tömegek organizatórikus és kritikai képességének fejlődését akarjuk elősegíteni és kimélyíteni. De ahhoz, hogy ezt a tudatosan vállalt munkakört célirányosan be is tölthessük, revízió alá kellett vennünk a közelmúlt esztendő történelmi eseményeit, a munkásosztály megmozdulásának taktikai és stratégiai módszereit, a hullámvölgybejutás objektív és szubjektív okait. Mi elvégeztük ezt a háládatlan, de kötelező feladatot anélkül, hogy belőle társadalmi vagy önmeghasonlás következett volna ki résziinkre. A világháborúból kifejlődött 1917—19-es forradalmak nem váltották be Európa részére a várt eredményeket, mi ezt tárgyilagosan tudomásul vesszük, anélkül, hogy ezek a

letagadhatatlan tények siránkozó vénasszonyokká gyámoltalanítottak vagy felelőtlen demagóggokká vadítottak volna bennünket. Továbbra is hiszünk a fejlődés kényszerűségében, nem mosódtak össze előttünk az igazságtalan osztálytagozódások, kötelességünknek tartjuk, hogy részt vállaljunk ezek ellen az embertelen állapotok ellen irányuló harcban, részt veszünk a jobb jövő előkészítésében és beteljesítésében s hisszük, hogy minden sikerült alkotásunk már is egy-egy újabb záloga egy a maiál szociálisabb közösségletnek. Nem verseket írunk magáért a versért, nem szobrokat faragunk magáért a szoborért és házakat sem magáért a házépítés stílusáért építünk. Magunkból, a szociális ember érzés- és gondolatvilágából emeljük ki alkotásunk lényegét, verseinkből ember szól az emberhez, házainkat ember építi az ember részére. Tudatosan nem azt mondjuk: osztály-ember épít osztályos társa részére. Mert ez az állításunk nem lenne egyéb felelőtlen kijelentésnél, ami ellen pedig küzdeni akarunk lapunk hasábjain. Az ember benne él környezetében, tudatos lényével alakító hatással van arra s a környezet kialakult formái lemarasztaló hatással vannak őrá. A tiszta kollektív embertípus ma még nincs jelen közöttünk, elméleti megrajzolása is merőben utópisztikus, alig lehet több jóhiszemű játéknál. A tudományos szocializmus elvet minden utópiát, levegőben okoskodást. Számol az adott realitásokkal, taktikai módszerét és harci tempóját nem az érzélem, hanem az értelem határozza meg. Kritikai anilizissel fordul a fennálló társadalmi rend felé, szigorú következtetések alapján konstruálja meg elméletét s irányítja cselekedeteit. A marxista szocialista arccal a jövő felé benne él a jelenben, tudja, hogy mi volt tegnapi vereségeinek vagy győzelmeinek meghatározója s tudni véli, melyek azok a felületek, melyekről

munka

tovább léphet jövőre vonatkozó terveivel. Ha erre a szigorúan szocialista álláspontra helyezkedünk, ki kell mondanunk, hogy a mai ember, mint cselekvő és szenvedő részese a mai társadalmi formáknak, éppen a marxi dialektikai értelemben még nem lehet teljességében szocialista. Valamennyien csak utban vagyunk szocialista önmagunk felé./Ez az út a világháboruban és a világháború óta, mintha alapjában megrongálódott volna. A felületes szemlélő előtt vagy a jobboldali demagógia beállításában úgy tűnik, mintha a szociális mozgalmak szétfordalmak, még mielőtt beteljesedtek, a letört forradalmak bebizonyították, hogy az egész szocialista társadalomideál nem egyéb romantikus dekorációnál, megvalósíthatatlan eszmei konstrukciónál. Céltudatosan rosszakaratu beállítása ez a fejlődés problémájának. Igaz, hogy a szocialista mozgalom a pillanainyi és helyzeti vereségek végtelen sorát mutatja föl, de mégis, csak az utóbbi száz esztendőben is mennyit haladtunk a politikai és gazdasági felszabadulás irányában. Igaz, hogy a forradalom letörése erős pszichikai és ideológiai reakciót váltottak ki a proletáriátus soraiban, az osztályfront kettészakadt, az erők decentralizálódtak, de mégis, ha újból egységes lesz a munkásmozgalom, aminek a megvalósulása már nem késhet soká, akkor végeredményben ezek a nehéz esztendők nem multak el termékenyítő hatás nélkül. Az áldatlan frakciókarcok ideje alatt is sok olyan kérdés vetődött föl és sok olyan kérdésnek találtak meg a megoldási módját, amelyek döntő befolyással lesznek a mozgalom fejlődésének további szakaszaiban. De ne felejtjük el, hogy ezek a kiélezett belső harcok egy ponton túl megszűnnek a munkásság ügyét szolgáló, közömbös cinizmus, konzervatív bürokratizmust vagy a feleltelen demagógia szétburjánzását fogja eredményezni. A fiatal munkásnemzedéken a sor, hogy beleszóljon ebbe az áldatlan és leginkább a vezérek által fentartott és tudatosan szított festvérharcba. Segítőtársukul hívják meg és fogadják el a radikális diákságnak azt a rétegét, amely intellektusánál fogva nélkülözhetetlen bizonyos munkák elvégzésénél. Az egész munkásmozgalom történetében állandó szerepet vittek a radikális, szabadgondolkodó diákok s ha végre komolyan foglalkozni akarunk az egységes munkásmozgalom megépítésével, komolyan foglalkoznunk kell a paraszt zöldinternacionalé és diákszervezetek kérdésével is. A fiatal generációnak ugy a saját nemzedéke, mint az általános mozgalom érdekében vállalni kell ezt az áldatlan és háládatlan, de mégis a legsürgösebb és legnagyobb jelentőségű feladatot. Az előző generációknak sokkal nehezebb ezekhez a kérdésekhez nyulnia, ők egy pillanatokra előrejutott s aztán elbukott harc aktív tényezői voltak, személyi elfoglaltságuk, jó és rossz tapasztalatok befolyá-

solják minden lépésüket, lehetetlen tehát, hogy olyan élesen és objektíven lássák meg a mai helyzet képét, mint az utánuk következő nemzedék. De ahhoz, hogy ez a fiatal korosztály képző lendülettel és a szükséges értelemmel láthasson munkához, fel kell szabadítania magát elfogult elődjei föltétlen befolyása alól, ki kell dobni magából a jobb- és baloldal rakétafrázisait, tiszta helyzetet kell magában teremtenie, hogy maga körül, a társadalomban is megteremthesse a tiszta helyzetet. A tegnapi generáció, éppen azért, hogy annyira érdekelt fél volt a multban, maradék nélkül nem tudja felismerni a ma terepét és taktikai módszereit. Ma már mindnyájunk előtt kell, hogy kétségtelen legyen: a háború és az utána következő forradalmak nem döntötték meg a kapitalisztikus gazdasági rendszert, ehelyett a nagytőke koncentrációja következett be, megszülettek a trösztök s egyre virágoznak s kezdetét vette egy új metódus, a racionalizálás, észszerűség az üzemezetésben és a munkarendszerben. Hogy a kapitalizmus esődjé, amire pedig a teoretikusok olyan biztosan számítottak, a háború után nem következett be, abban nagyon nagy része volt a technika roppant fejlődésének, a termelőeszközök gyors átalakulásának és szaporodásának, az ember fizikai és pszichikai alapelemeinek és munkabírásának tudományos felismerésének és a tőke érdekében való észszerű alkalmazásának. A munkásmozgalom felismerései s a demokrata mentális kispolgárság vágyai és álmodozásai messze mögötte maradtak a burzsoázia talpraállásának, gyors és tudatos osztályujjászerveződésének. És, sajnos, a munkásság nagy rétege és közte a fiatalok egy része is, máig sem vette észren s még ma sem akarja észre venni a társadalomalakító eszközöknek, aminő a technika, az analízáló tudomány, a pszichológia, a pedagógia stb rohamos fejlődését, új helyzeteket teremtő s új feladatok elé állító jelentőségét. A fiatal munkások között is nagyon sokan vannak, akik a szocializmus megvalósítását szimpla egyszerűséggel csak politikai kérdésnek látják. Azt mondják: szocialista politikát kell csinálni s akkor minden megy, mint a karikaesapás. — Valóban, a mai társadalmi harcokban a laikus vagy a lelkesült laikus előtt csak a politikai csatározások látszanak a főltszínen, de ha egy pillanatra mögéje nézünk ezeknek a politikai harcoknak, akkor látni fogjuk, hogy az eredményes harchoz szükséges erők milyen aránytalanul oszlódnak meg az összecsapó felek között. A burzsoázia politikai harcainak alátámasztására ott vannak az állami erőszakszervezetek s az ideológiai előkészítés apparátusainak a végtelen sora, az első elemi iskolától az egyetemig, a kocsmatól a templomig, a «szegény gyermekek felruházásától» egészen addig, ahol a bérmunkás mi politikai ellenfél kerül szembe a másik bérmun-

kással, osztályos társával. Kétségtelen, hogy a burzsoázia politikai hatalma a dolgozó tömegek ideológiai elneveltségén nyugszik. Lássa be tehát a fiatalság, hogy a politikai győzelem kérdése nem is olyan könnyű valami, aminek a sikeres megvívásához néhány jól megfogalmazott jelszó s egyesek fizikai elszántsága is elegendő. Ez merő romantika s ebből a romantikából vagy kilép a fiatalság, hogy bekerülhesen a reális életbe vagy még nagyon hosszú ideig a munkásmozgalom nem lesz egyéb frakciók egymásközi marakodásánál. Ahhoz, hogy a munkásság szocialista politikát csinálhasson, meg kell ismerkednie az élet sokoldalúságával. A politikai harcoknak ezer összetevője van, csak természetes, aki többet ismer, akinek több van birtokában ezek közül az összetevők közül.

annak nagyobb és osztálytudatosabb az ideológiai iskolázottsága s így több jó lehetősége van a politikai harcokban, amely, mint már mondtuk, nagyrésztben az ideológiai összeütközések egyik harci eszköze.

2-3

Nem azt mondjuk, hogy ne politizáljatok, hanem, hogy időszerűen és osztálytudatosan politizáljatok!

A *Munka* pártfrakcióktól és pénzesoportoktól független szocialista orgánus. Szerkesztőinek egyénenként nincsenek politikai aspirációi. Azért létesült, hogy hasábjain helyet adhasson a társadalmi fejlődést szolgáló, az ember szocialista gondolatait és érzéseit kiszélesítő és elmélyítő kultur és civilizációs produktumoknak és politikai észrevételeknek.

Kassák Lajos

CARL SANDBURG: A GYLKOSOK

Hozzátok énekelek:

*Szeliden, mint mikor halott gyermekéhez szól az ember,
Keményen, mint kinek kezét bilincsekbe verték,
s megmozdulni nem tud már szegény.*

*És a drága Nap alatt, tizenhat millió ember,
kiket kiválasztottak erős joguk miön,
mert szemük éles volt, izmos a combjuk
és meleg, forró vér pezsdült az ifju ereken.*

*Vörös nedv hullott a fűre,
vörös nedüt ivott a sötét föld,
gyilkol a tizenhat millió, gyilkolt és gyilkolt.*

*Hiába nappal, hiába az éjjel: feledni nem lehet
Emlékezetük pörölye homlokom veri,
Szívemet összeszorítja s ugy ordítok feléjük,
asszonyaik, otthonuk, álmaik és játékaik felé.
Virrasztón: még érzem a lövészárkok zaját,
még hallom az alvó rajvonal gyenge nesztét.
S látom a sötétben: tizenhat millió, ki alvó, ki éber
s közülük sokan életre már sohasem ébrednek.*

*Mások pedig holnapra halálálomba hullnak,
Szívemegtépő világ gereblyéje vonszolja már őket
Még esznek, még isznak, még fárasztják magukat
A halál roppant akkordmunkája volt ez...*

Tizenhat millió!

Ford.: Székely Béla

munka

STILUS?

Az észszerű, modern architektúrára és lakáskulturára irányuló törekvések nem egy barátira leltek már, aki ellen védekezniünk majdnem fontosabb volna, mint az ellenfelekkel való harc, akikkel végtére is kerekén végezhetünk.

Mig azelőtt az összes családi képeslapokban az volt a jelszó, hogy „ékesítsd otthonodat“, most ez a nóta járja a magazinokban: „organizáld otthonodat.“ Ha minden kispolgári lakásnak megvolt azelőtt a maga külön privát ékessége, úgy most ki-ki majdhogynem a hátán hordozza a maga kis privát házitechnikumát. A családi használatra való «Wohnmaschine» ma már olyan meghitt rekvizituma minden jámbor háziasszonynak, akár öreganyánk kávédarálója. A kivált Németországban kifogástalanul működő nagybani kulturaterjesztés egy-kettőre rászoktatott bennünket az új grammofonlemezre. Technika, célszerűség, amerikanizmus? Ugyan kérem! Nekünk mindez nem imponál. Ezen is, meg a lapos tetőn is és a nagybani építészkevényeken is régen túl vagyunk már. Valami újabbat kérünk.

Tunya maradiság, könnyelmű modernizmus és erőtlen szkepticizmus ilyképen közös fronton látszanak találkozni. Egyaránt félreismerik, hogy milyen jelentősek és súlyosak az építkezésnek és művészetnek ama problémái, amelyek körül már évtizedek óta a legnagyobb tehetségek és karakterek küzdelmes munkája folyik, lévén nem formalisztikusan kisajátítható külsőségekről, hanem szociális és szellemi létkérdésekről szó.

A „modern stílus“ jelszava mögött olesó ösztönök lappanganak: az emberek ellesik a szükséges és bajos kísérletezésnek egy-egy szakaszában a legkézenfekvőbb fogásokat és azt hiszik, hogy ezekkel a fogásokkal magát a lényegét tartják kezükben, hogy most már teljes és végleges munkát végeztek. Pillanatnyilag az a vélemény járja, hogy a vízszintes-függőlegesen rendezett egyenes vonalakkal, kockákkal, ablakos szögletekkel és lapos tetővel minden egyébrek fölébe kerülünk. Ezzel a modernség megkapta azt, ami jár neki, egyébként pedig minden maradhat a régiben és a világ tovább élheti megszokott életét.

A modern stílusnak ilyen olesó fogalma ellen a leghatározottabban tiltakoznunk kell. Az új kultúra csak szélsőséges ellentéteken át vergődve, hosszadalmas folyamat útján jöhet létre: a tökéletesedés útját elmentmondások kövezik. Csak tunya megállapodottság vagy kényelmes óvatosság lehetnek el a keletkezés teremtő dialektikájának tévedései és válságai nélkül. Alárendelt szellemű vagy élvezeteg emberek, akiknek csak az „konvenial“, ami biztos. Amivel azonban korántsem dicsérjük azokat az igen ügyeskedőket, akik rögtön kéznél vannak, mihelyt valami újdonságról van szó és akik pompásan értenek ahhoz, hogy a legkomolyabban felelősségtudó, kísérletre elszánt kezdeményezést is hirbe hozzák a maguk könnyelmű általánosításai és népszerűsítései révén. Az új kultúrának eme, a lehető legrövidebb lejáratu üzleti célból kicsinyesen és ravaszul serénykedő, haszonélvezői ellen kell legelső sorban védekezniünk. Az új kultúra minden barátja és ellenfele véssse jól az eszébe, hogy nem stilisztikai külsőségeikért, nem könnyen forgatható képletekért, hanem *formákért* folyik a munka.

Kulturánkat az ellentéteknek egy tisztára formalisztikus tudata, konstruált dialektikája feszíti széjjel. Értelem és lélek, organizáció és teremtő alkotás, gép- és kézművesség, technika és művészet egymástól békihíthatatlanul válni akarnak, egymásnak szélső, merev elentétei kívánnak lenni.

Tulságosan könnyen hajlunk arra, hogy a sok dogmatikus pro meg kontra közepette megfélekedzünk az emberről, aki csak úgy láncszeme egy könyörtelen gazdaságbeli és technikai célszerűségi üzemnek, mint amennyire életesen, szabadon lendülő erő, természet meg szellem között. Aki ennek az összetett emberi lényegnek csak az egyik vagy másik oldalát látja, elfogulttá merevedik. Valójában azonban nem arról van szó, hogy *szolgái*, hanem, hogy *urai* legyünk gépeinknek és érzelmeinknek. Az ember ura lett a természetnek. Nem lehetne-e vajjon ura önmagának is, meg a gépnek is? A gépeket és érzelmeinket úgy bírhatjuk szolgálatunkba, ha nem határok gyanánt tekintjük őket, hanem utaknak, melyek a természeti állapottól egy hason-

líthatatlanul magasabbrendű, szabad szellemi életharmónia felé vezetnek bennünket.

Ha a pikturában ma egy érzélgősen kispolgári, ábrándos természetkedvelés, mint az u. n. „új tárgyilagosság“ jó öreg kedélyhangulatokhoz folyamodik vissza, ugye ezt a fordulatot korántsem tekinthetjük az európai—amerikai lelki problematika leküzdésének, hanem be kell látnunk, hogy nem egyéb, mint szármalmas visszavonulás az élet elől. Homályos, tunya érzelmi zugokban való meglapulás ez, langyos béke, félénk tapogatódzás.

Ezzel a lelkeséggel ugyan mihez sem foghatunk... De hogy állnak a dolgok a tulsó parton? Mit szólunk a tuisokak zsvájához, akik a technika, a sport, a rádió és a nap valamennyi egyéb szenzációjától, meg üzemétől lelkesen kavarnognak a fórumon? Az embertömegnek ebben a kusza, vásáros tolongásában bizonytal akad nem egy jele valamelyes keletkezőfélben levő, új közösségi kulturának. De a tulheves lárma, amelyben az életirányoknak ez az általános kiegyenülése folyik, ugy tetszik, mintha csupán önkábitása volna olyan embereknek, akik életüknek a gazdasági és technikai kényszerűségektől még megkímélt csekélyke szabadságaival nem tudnak mihez fogni.

Menekülés a valóság elől ábrándos lelki bensőségekre és menekülés a megüresedett én elől a legrikítóbb nyilvánosságba. Elpuhult kedélyü liraiság és brutális üzemszerűség, tunya szemlélődés és gépek hajszoita tempó-örület: az ember mint *teljes* lény, mint önnön világának és sorsának ura csak ugy állhat meg, ha az ilyen ellentétek *fölött* áll... Ez a legértékesebb tanulság, melyet a háborus és forradalmi évek szellemi és stilsztikai irányzavaraiból magunkra nézve levonhatunk.

Csak az alkotás különböző feladatainak sajátos eredő forrásaihoz és kötelmeihez való igazodás nyujthat eleven erőt a célszerűségekre szabta formáknak csakugy, mint a szabad művészeteknek. Ha tehát ma a lélek és az értelem, a művészet és a technika között való harmóniát sürgetjük, ugy nem a határok rajongó egybeömlésére gondolunk (mint a MA első, patétikus idejében), sem azok konstruktivista megszükitésére és megmerevítésére (mint a MA második periódusában). Hanem minden bonyolult vagy szimpla egyformaságon, minden cen-

Willi Baumeister festménye

trális és formalisztikus egybehordáson tul az elemek teljes önkormányzatát és mozgásszabadságát tartjuk helyénvalónak. Csak a stílus-fogalom legszélsőbb kitégítása védhet meg bennünket mind a tradicionalizmus, mind a modernizmus veszedelmeitől és nyithatja meg formáinkat az új élet teljes hatalma és mérhetetlen sokoldalúsága számára. Az új kultura alapeszméi elég erősek ahhoz, hogy a legnagyobb kiszélesedések közepette se váljanak alaktalanná és céltalanná.

Kállai Ernő

munka

JOHN DOS PASSOS: MEGHALTAK

Nem köllemény ez.

*Ime két ember rabok szürke öltözetében.
Az egyik ül és kezének fájdalmas husát nézi,
— kezének, amely hét éve nem dolgozott.
Tudjátok az esztendő hosszát?
Tudjátok, hány óra van egy napban,
mikor ez a nap harminchárom órát jelent ágyon, cellában,
cellasorok cellájában, cellasorok sorozatában,
— mind üresek álmodó iszonyú ürességével.*

*Ismeritek a bebörtönzöttek álmát?
Sacco kezének fájdalmas husát nézi,
— kezének, amely hét éve nem dolgozott.
A babra emlékezik Sacco, melyet gyomlált kertjében szürkületkor,
a homok csikorgására emlékezik,
emlékezik a rét hátának vonalára,
gyermekai fején a pihékre.
Fájdalmasan növekedő, mérgesedő emlékek az álmok,
az álmok örök kárhozát a bebörtönzöttek számára.*

*Vanzetti ír minden éjjel öttől kilencig,
tapogatózva, próbálkozva az idegen szavak lehető legjobb érintését keresgéli
irkafirkából barrikádokat emelve, halmozgatva a jogszerűség kínai csecsebecsét,
halott szavait egy elfeledett nyelvnek,
sötét automaták nyelvének.*

*Már holtak,
győztek a fekete automaták.
Főlemészttve.
Egészen főlemészttve,
Massachusetts levegőjébe távozott husuk,
álmaik a szélbe.
«Halottak, tudja?» a kormányzóval bizalmaskodik titkárja,
«Halottak», bizalmaskodik a Legfőbb Törvényszék bírájával a Fellebbezési Törvény-
Az elismételt szó, a halál, szikár vigyorra készlet. [szék bírása]
Holtak, mondja a makulatlan gallér; holtak, mondja a selyemkalap, holtak, mondja a [redingót]
Ime, akik kiugrálnak az autókból
és mélyen lesziják szabadulásukat,
hosszában-széllemben futkosván Boston uccáin.*

*Ez a két ember nem remegett,
hogy a dögvészt megszagolja
Massachusetts levegőjében.
Halottak ők most, megpörkölve
Massachusetts szelében.
Léleketük új lökést ad a szélnek,
lerontja a láng
Boston avas szagát.*

*Tízezer város lehelle be őket,
főleggyenesedtek a műhelyekben,
elhajították a szerszámokat,*

*Kidobták az ekét a barázdából
és üvöltöttek.*

*A vad szélben, mely jön Massachusetts felől,
ebben a rekedt ordításban
benne van a menetelő embermilliók zaja,
ezernyelvű kiáltása ugyanannak a dalnak.*

*Megmarkolta őket az őr, hogy ráültesse a villamos székre,
a hóhér bekapcsolta az áramot
s a térbe küldte őket szabadon.
Most megszabadultak álmaiktól,
a ragadós tömlőtől távol
szavuk ott rezeg ezer nyelvében ugyanannak a dalnak
mely Massachusetts földobjait berepeszti majd.*

Ebből csináljatok verset, ha van merszetek!

Ford.: József Attila

6-7

AZ UJ OROSZ REGÉNY — AZ UJ OROSZ EMBER

I.

Két egymásba fonódó, egymástól mégis eltérő korszaka van az új orosz regénynek: amely szorosan egybeesik az orosz szovjet kialakulásának két egymást követő korszakával:

1. A heroikus, a hadikommunizmus idejének regényei.

2. A «Nep» (az új gazdasági politika) elindulása óta írt regények.

Az első korszak regényei úgy tapadnak az akkori élethez, mint a bőr. Vagy nem, méginkább csak a csupasz véres, vérző, szenvedő és vonagló húst mutatják. Kegyetlenek és tekintet nélkül valók, a kendőzésnek sem a szándéka, de talán a készsége sincsen meg bennük.

A tárgy, amiről ezek a regények szólnak: az orosz forradalom. Van közöttük olyan, amelyik a forradalom pörölycsapásai alatt összeroppanó régi társadalmat, régi családot mutatja fel, mint Boris Pilnjak «Az éhes év» című könyve. A degenerált földbirtokos, a korlátolt vidéki kiváltságos osztály, az egész poshadt, szétporladó világ. Szerafimowitsch «A vasfolyam» című könyve a Taman-félsziget hadseregét dicsőíti, amint nélkülözések, kínlódások, éhínség, ragály közepette a fehér ellenforradalmi seregek ellen harcolva eléri sok száz kilométer hátrahagyása után a forradalmi bolsevista hadsereget és egyesül vele. Lebedinski «Egy hét»-ében a kis vidéki városkát, ahol a proletárvezetőség tulfeszített idegekkel, halálos fáradtan dolgozik, hogy az éhínség idején a város élelmezését lehetővé tegye, tüzelőanyagot teremtsen télre, hogy a környező parasztnak vetőmagvakat szerezzen, a vidéki városkát ellenforradalmi támadás éri. A vezetőket és szimpatizálókat felkoncolják, hogy aztán néhány órai ura-

lom után megint forduljon a helyzet és újra a vörösök hódítsák vissza a várost. Iwanow «14-69. számú páncélvonat» (híres könyv, amely most színdarabbá átdolgozva is nagy sikert aratott Moszkvában) című regénye egy ellenforradalmi páncélvonat körüli küzdelmet, majd annak meghódítását írja le. Ugyancsak W. Iwanow a «Színes szelek»-ben egy szibériai falu, majd az egész vidék bolsevistává alakulását mondja el. Az öreg, iszákos, nyughatatlan, előbb vallási szekták felé huzó, majd korhelykedő paraszt lázadásának formáját a forradalomban találja meg és a környéken bolyongó három vöröskatonra köré gyűjti a faluját, később az egész vidéket. Hasonló Iwanow «Partizánok» című hosszabb novellája, amely a Koltcsák bandákkal való szibériai harcok egy részletét mondja el.

Mindezekben a történetekben a polgárháború, nagyjából a vidéki, a paraszti polgárháború mutatkozik meg. A forradalom első esztendeiben minden más érzést, minden más gondolatot elnyomott a kommunizmusért való harc gondolata. Ezenkívül az írók nagyobb része maga is résztvett mint aktív harcos ezekben a küzdelmekben, mint például I. Babel, akinek «Budjonny lovassága» címmel összegyűjtött novellái ennek a korszaknak legerősebb és legmélyebb rajzait adják. Az író nagyjában tehát riporternek látszik. Valójában nem az, mert hiszen a meztelen események közül kiválasztja azt, amely magában hordja az összes többinek lényegét. Minden piszkon, véren, ostobaságon, maradiságon, ügyefogyottságon keresztül megmutatja a cselekedetek tragikumát, a jellemelek mélységét és az események nagyságát. Egyforma színnel festi meg a lázadó és népi lázadásra vezető Werschinint, vagy az öreg

munka

tanulatlan, nőbarát Listrat Jefimyschet és a páncélvonal ellenforradalmi tisztjét, vagy Mironewet, aki Listrat ellenlábasa. Az egyének jó-sága vagy rosszása ezekben a könyvekben nem lehet fontos, mert a művek születésének idején nem az egyének személyes értéke, hanem osztályelhelyeződésük volt a döntő. Mint, ahogy az egyéni sorsok sem lehetnek fontosak. A regényekben ugyan felbukkannak ezek az egyéni sorsok, nehezek, sötétek, vagy optimizmussal telt tiszta, egyszerű sorsok (példa «Egy hét» két női alakjának sorsa), de mindezt egy egyszerű fényképezőgép hibátlan objektív lencséje adja. Nem fűz magyarázatot és egyéni véleményt az eseményekhez és alakokhoz, nem hatódik meg halálokon és nem lágyul el alkonyatokon. Maguk a szereplők sem érzékenykedők. Iwanow ezt írja egyhelyütt:

...«mezőgések terjedtek el a vidéken: az ég fele mélypirosan világított. A piros égésnek fényénél kivezették a parasztokat az alacsony város fogházból a városon kívül álló ciszternákhoz, amelyek a «Nobel»-társaság tulajdonai voltak. A parasztok az ég keleti részén világító narancssárga szalag felé fordultak és keresztet vetettek. Azután agyonlőtték őket. Senki se tudta, ki és hol temette el őket.»

A heroikus nyugalom és valami tompa tárgyilagosság jellemzi ezekben az alakoknak legtöbbször. Semmi felesleges nincs rajtuk, csupa-szok, talán nehézkesekek, talán durvák is. Semmi komplikáció nincsen bennük. Lelki szenvedéseik nincsenek vagy nem törődnek velük. A külső élet szenvedései, megrázkódtatásai olyan súlyosak, hogy a test és lélek minden erejével ezt a teherbírást kell hogy kiállja. Lelki szenvedések nagyobb mértékben ebben a korszakban csak *Leonow* «*A wori-i parasztok*» regényében szerepelnek. *Leonow* különben is sokban a régi Oroszországban gyökeredzik és kimutathatóan *Dosztojevszkij* hatások vannak munkáiban.

Az élet súlyos, az élet nehéz harc. Az ellenforradalom ellen kell küzdeni, meg a napi elégséért, a kis főzelékért, vagy kétszersültért, vagy teáért, vagy három szem cukorért. Közben meg kell szervezni az új államhivatalokat, törödni kell a parasztsággal, a pusztá létet, de nem a magadét, hanem az osztályod létét kell védelmezned, azért kell harcolnod. Minden más mellékes, felesleges és elhanyagolható. Hol vannak a régi problémák? A család? Listrat Jefimysch elvtársai agyonlövik az öreg egyik fehérpárti fiát és ő semmit se tesz ellene. *Gladkow* «Cementjében» a volt gazdag «burzsuj» család két fia néhányszor egymással szembe kerül. Az egyik a bal-, a másik a jobboldalon. Végül az ellenforradalmárt agyonlövik. *Fedin* «Városok és évek» regényében apa és fiu ugyanígy állnak egymással szemben. És a másik nagy probléma a szerelem, a szexualitás kérdése? Az

elveknek, a vérnek, a vasnak ezekben a szigorú, kegyetlen és jóságosan barbár erővel megalkott regényeiben a szexualitás csak mellékes és alárendelt függvénye a súlyos eseményeknek. Van úgy, hogy érzésekkel nem törődő egyszerű nemi kielégülésről van csak szó; van úgy, hogy egy régebbi szerelem összeütközésbe kerül az új világérzéssel, az új elvekkkel és erre a szerelmet minden hosszabb siratás nélkül eltemetik, mert ezekben a napokban semmi se fontos, csak a forradalom. Van végül úgy, hogy a szerelem megszületik és él, mint a forradalom segítője, mint két elvtárs (az egyik nő, a másik férfi, az egyik itt katona, a másik ott titkárnő) összekapcsolója és erősítője. A szerelem így a forradalomért való lelkesedés kiegészítője, a másikat azért is szeretem, mert ő is az «eszme» egy katonája és egyért dolgozunk. Az 1918—21-es évek oroszának nem volt ideje és nem volt lelke se szexuális problémákon szenvedni, vagy spekulálni — nem voltak szexuális problémái. Természetes tehát, hogy ennek a kornak orosz regényében se találjuk meg a polgári irodalom legnagyobb kincseshányáját, a szexuális problémát.

II.

A polgárháborúk ideje elmúlt. Denikin, Koltchák, Wrangel, a cseh légionáriusok, a japánok, a mordvinek és még jónéhány egyéb seregét leverték. Megkezdődött a gazdasági harc, megkezdődött az átszervezés ideje. A hősi eposz ideje lejárt, itt van a Nep.

A «Nep», az új gazdasági politika, válságot jelentett az orosz politikában, az orosz lélekben, életben és ez a válság visszatükröződik az orosz irodalomban is. Amíg azelőtt nagyrészt hősiességről, testi szenvedések elviseléséről (természetesen ehhez is lelki nagyság kell) volt szó, most elérkezett a lelki szenvedések, lelki válságok és gyötrődések ideje. A tiszta szociálista gazdasági berendezkedések helyett félkapitalistikus reformok következnek, új burzsoázia jelentkezik, a Nep-emberek fényűzése, a bürokraták terjeszkedése kétséget, megingást, lelki válságot jelent a szovjet harcosainak, a munkás-ságnak lelkében. Ezért küzdött ő, ide érkezett el az ő állama? És hová megy így még tovább, ezen az uton?

Ezeken a tisztára politikai lelkibajokon kívül a külső szenvedések nyomása alól felszabadult lélek végre időt és módot talál régi vitáit, fájdalmait és problémáit feleleveníteni. Elsősorban a szexuális probléma lép fel, ha nem is abban a formában, mint a régi polgári társadalomban. A család problémája is felmerül, szintén új köntösben és új nézőszempontok szerint.

Mindez a probléma, az orosz léleknek ez az újból való jelentkezése hiven mutatkozik meg a «Nep» megindulása társasági irodalomban. Két reprezentatív könyve ennek az időszaknak: *F.*

Glatkow «Cement»-je és Ilja Ehrenburg: «Rwates» (A harácsoló, Európában főhőse nevééről Michail Lykow címen ismerik) regénye. Ugyancsak az orosz léleknek ezt a korszakát adja, vagy átmenetet jelent a hőskorszak és a Nepkorszak között Konstantin Fedin «Városok és évek» Lydia Sejfullina «Wirinea» és «A szökvény». M. Saginian «Egy hölgy kalandja» című könyve, Alexandra Kollontaj az új orosz élet asszonyainak szerelmi és lelki problémáit tárgyaló novellái.

Fedor Glatkow Cement-je méreteiben, nyereségében, sokszor tárgyában is Zolára emlékeztet. Az orosz forradalom második etappjának története ez Gljeben, a munkáson, Dasán, a feleségén és városukon és elvtársaikon keresztül lemutatva. Gljeb háromévi polgárháború után hazatér a városba, hogy az ellenforradalmi seregek leveretése után a belső munkát kezdje meg. Ujból munkás akar lenni, a termelés megkezdése most a front. Züllést, széthuzást, civakodást, értetlenséget, elkeseredést talál otthon. Munkanélküliség és munkátlanlás. A nagy gyár, a nagy üzem szétrombolva, dűledezve, üresen, üzemen kívül. És Tesumalov Gljeb megkezdte a munkát, harcol a tünység ellen, a bürokratizmus ellen, a külső és belső ellenforradalom ellen. Végül győz, eléri a célját, megteremtí újabb a dolgozó üzemet, a gazdasági fronton ugyanúgy győzelmet aratott, mint a vörös hadsereggel.

Eközben megismerkedtünk az orosz élet minden alakjával, a munkásmozgalom hullámaival, a kétkedőkkel, az üresen szavalóval, a lelkesen dolgozóval. Badjinnal, a rendíthetetlen vezérrel, Kleist mérnökkel, akit a munka ellenforradalmárból kommunistává gyur, Sergeijjel, aki a polgári osztályból állt, minden jóérzése ellenére, nem tud teljesen a kérlelhetetlen és következetes rendszerbe felolvadni. És aztán itt vannak a nők, a női csoport, itt van az öntudatos, kemény Dasa, a nyugtalan, lelkes és aztán összeomló és ellágyuló Polja, Motja, a félig régi típusu, félig a teljesen új munkásasszony és a többiek mind. Körölköztük, mellettük és mögöttük bandabeterések, új gazdasági front, gyermekotthon-szervezés, a szabotálás leleplezése, az élelmiszer szűkös napi adagjának a megszerzése, a központi választmány gyűlése, a gyárkomité gyűlése, a női csoport gyűlése, párttisztogatás és pártból való kizárás, a volt vörös katonák gyűlése, gyűlés és gyűlés. Készen a halálra és készen az öldöklésre, az éhségre és a munkára egész szervezeteiket és ennek az általuk olyan nehezen megszerzett és megtartott Oroszországnak szervezőit az építő munkára szerelik át, Cementből valamennyien, ha van úgy, hogy különböző összetételű, néhol sikerültebb, néhol kevesebb ellentállóképességű életük anyaga. De azok is, akikben gyorsan támadnak a repedések, azok

is kemények és szilárdak, következetesek, kegyetlenül szigorúak, elsősorban önmagukhoz. Mindezek mellett emberek, husból, vérből való mélyérzésű, őszinte emberek. Gljeb kinlódása és harca és kényszerű átalakulása az új, reális Oroszországért, egyszerű és kemény kép. Az igazi nagy emberi probléma azonban emellett, ahogy a hazatérő vöröskatona az új, reális Oroszországot már tudomásul véve, nem tud belenyugodni a családjá, mint minden régi család szétesésébe, nem tud belenyugodni abba, hogy a felesége, nőstényen, asszonyon túl, emberré lett, egyenrangú emberré, erőssé, hajlíthatatlanná, nem az ő tulajdona, szabadon élő, önmagával szabadon rendelkező élet, aki akkor ajándékozta oda magát és annak, akinek tetszik és akinek akarja. Dasának már és még nem probléma a szexualitás, a szerelem régi fajtája megszűnt, utja megváltozott. A férfi még nem tart itt, nem érti ezt és csak nagyon nehezen tud érrefelé közeledni. Megmondják neki: „A féltékenység tobzódik benned — tudom, ez rosszabb, mint a zsarnokság. Az embernek ember által való kizsákmányolása ez, ami csak az emberevéhez hasonlítható.” És Gljeb tudja ezt, tudja, amit Polja mond: „Nehéz dió ez, fel kell harapni és a mag belül — úgy érzem — keserű és mérges... Mi megmérgeztük magunkat vérrel, de a vérben mindig találtunk ellenmérget. De hol van a hétköznapi ellenmérge, a hétköznapi, amelyek most az elátkozott multból megint jelentkeznek?... Ez a borzasztó. Önmagával küzdeni mindig a legnehezebb, a lélek a hétköznapiokban mindig egyedüllétre van ítélve.”

Ez, ez a lélek teljes átszerelése az, ami a „Cement” problémája. Egy lány ezt mondja: „Segítetek nekem titeket megérteni és megszeretni.” És a felelet: „Nem lehet neked segíteni: csak a szívós munka segíthet, új áramra kell magadat bekapcsolnod, el kell érned, hogy az étellel szemben új viszonylatban álljál.” És a végszó: „Ah, másodszor megszületni éppen olyan rettenetes, mint meghalni.”

A „Cement” bizással végződik. Nem oldja meg a problémát, de hiszi azt, hogy Gljeb, az orosz munkás és katona lelke minden területén reális szocialistává válik. Efelé indul és el is fog oda érkezni. Bele fog nyugodni abba, hogy a forradalom minden téren szétöri a régi formákat, hogy a magántulajdon házasságának megszűnésével a szexualitás kérdése, a szerelem kérdése teljesen megváltozott feleletet kapjon. Át kell alakulnia Gljebnek és a Gljebeknek, mert az új szocialista társadalom emberének lelkük minden területén szocialistává kell válniok.

III.

Míg a „Cement” hangjában bizó, tárgyában és feldolgozási módjában átmeneti és romantikus elemekkel telített, nagyrészt szép regény,

sát ábrázolja. Sokan vannak, akik más emberekké lesznek, régi harcos asszonyaikat, emberfarsaikat elhagyják.

Egy másik nőirő, *Lydia Sejfullina* egyszerű, tiszta eszközökkel a vidék embereinek történetét mutatja. A fiatal csavargót emberi bánásmód, baráti szeretet és nem hivatalos jótekonyság, örömmel dolgozó, önmagát és társait megbecsülő munkássá alakítja. „Wirinea” regénye egy parasztnő lázadását, lázadóból öntudatos forradalmárrá formálódását mondja el. A lázadást, mint elnyomott paraszt és mint nő, asszony kezdi el. Az urak nemesak munkaerejét, de testét is meg akarják vásárolni. A kizsákmányolás kettős. És a kizsákmányolt és jogtalan parasztok, a férfiak őket, az asszonyokat hajtják szolgájukká. Wirinea küzd mindez ellen a maga egyszerű, primitív módján. És amikor eljön az ideje, a forradalom mellé áll, amely az elnyomásból megszabadítja.

Szintén egy asszonynak a forradalom mellé való fejlődését mondja el egy másik nőirő, *M. Sagintan*. Elszakad eddigi osztályától, az uralkodók osztályától, belátja eddigi életének és környezete életének hibáit és a dolgozókhöz és szenvedőkhöz áll. Ebben a fejlődésben a szerelem is segíti. De aztán be kell látnia, hogyha osztályától el is szakadt, még nem tud úgy lenni a másikkal... Érzelmi átalakulás még nem formál új emberré és ha Aline nem is tud már visszalépni, a teljesen mássá olvadás szintén nem következett be.

IV.

Mindezek a művek, amelyek csak legszenvedelmesebb példák az új orosz regények tömegéből, az új orosz életet, annak problémáit és emberét, mutatják be. Ezek a problémák nagyrészt a közösség problémái és amennyiben az egyes embert is illetik, a közösség felé mutatnak. Minden felesleges álproblémát levetett az orosz lélek, legnagyobb erénye tisztasága és emberiségének csupaszsága. Az az új ember, aki ezekben a regényekben megmutatkozik, igyekszik a legmélyebb alapkötől kezdve erkölcsi törvényeit újjáépíteni, egész emberi magatartását a világgal szemben újra szabályozni. A szocialista világszemléletű ember ítéletei és törvényei, problémái és állásfoglalása eddig soha még nem irt tisztasággal bontakoznak ki a mai orosz regényben.

Tévedés volna azonban azt hinni, hogy az új orosz regény emberalakja a tiszta szocialista típus. Nem, nem az. A mai Oroszország még nem az elképzelt ideális szocialista állam és lakosai nem az elképzelt tiszta szocialista típusok. Mindenesetre azonban lépés erre felé, fejlődés és különbség az eddiginél.

A regények emberi többletén kívül művészi többletet is kapunk: Az új orosz regények kevés rokonságot tartanak kifejezőmódban is elődeikkel. Egyedül *Gorkij* hatása érezhető úgy *Feddinnél*, mint az *Ehrenburg* mellett legjelentékenyebb mai orosz elbeszélőnél, *I. Babelnél*. A kifejezőmód mindig kevés eszközzel, gazdaságos, néhol szaggatott. Az új amerikaiak színiültán történésvezetése itt is gyakran használatos. A hosszas részletezés és hangulatfestés, lamentálás, a regény alakjai iránt való rokonszenv vagy ellenszenv kifejezése majdnem teljesen kiveszett ezekből a könyvekből. Stílusuk, egykét irodalmilag még kiforratlan műtől eltekintve (bizonyos mértékben a nagykonceptiójú „Cement” is idetartozik), olyan, mint problémáik, alakjaik és világról való felfogásuk: gazdaságos, egyszerű, cafrangok nélkül: emberi. Cicoma, szépitgetés nélkül adnak mindent és erősségüket mutatja az, hogy hibáikat, sebhelyeiket meg merik mutatni.

Az új orosz regény egy kialakuló világ most formálódó típusának tisztuló embereit mutatja. Különbet, fejlődöttebbet az eddiginél. Példát mutat és tanulságot szolgál: nem a dolgozó ember hamis glorifikálása, nem a proletár vérvörös színekben való dicsőítése a feladat és ez nem szolgálhatja a különbség ember kialakulását, hanem a bátor, szépitésnélküli, reális életnek a legtokéletesebb művészi eszközökkel való bemutatása.

Az új orosz regény ezt a feladatot igyekszik megoldani s a szocialista ember felé halad.

Nádass József

Az orosz regények nagyobb része Európában a német fordításból ismeretes. E tanulmány alapjául többek között a következő könyvek szolgáltak:
I. Babel: Geschichten aus Odessa (Malik-Verlag, B.)
— Budjonnys Reiterarmee (Malik-Verlag, Berlin).
K. Fedin: Städte und Jahre (Malik-Verlag, Berlin).
Lydia Sejfullina: Der Ausreisser (Malik-Verlag, B.)
— Wirinea (Malik-Verlag, Berlin).
A. Kollontaj: Wege der Liebe (Malik-Verlag, B.)
Ilja Ehrenburg: Michail Lykow (Malik-Verlag, B.)
— Julio Jurenito (Weltverlag, Berlin).
— 13 Pfeifen (Rheinverlag, Basel—Stuttgart).
— Die Liebe der Jeanne Ney (Rheinverlag).
J. Ljebedinsky: Eine Woche (Verlag f. L. u. P. W.).
W. Iwanow: Farbige Winde (Verl. f. L. u. P. W.).
— Panzerzug 14—69 (Verlag f. L. u. P. W.).
Russische Erzählungen (Verlag f. L. u. P. W.).
F. Gladkow: Zement (Verlag f. L. u. P. W.).
L. Trotzki: Literatur und Revolution (Verlag f. Literatur u. Politik, Wien).
M. Sagintan: Abenteuer einer Dame (Malik-Verlag, Berlin).

munka

TECHNIKAI HALADÁS — MESTERSÉGES VILÁGNYELV

A technikai haladás közelebb hozta egymáshoz az embereket. A vasut, a gőzhajó, a táviró, a telefon és rádió megszüntették a földrajzi távolságokat és ami valamikor elérhetetlen álm volt: például Párist látni, az ma a legtöbb ember részére megvalósítható realitás. Az emberek ma már nem élnek olyan geográfiai izoláltságban, mint régen, hanem sűrűn utaznak, érintkeznek egymással. A távolságok letörpültek.

Az emberek ruházata és életmódja is bizonyos fokig uniformizálódott a kölcsönös érintkezés által. Ma már kezdik megismerni egymást a népek, de még mindig nagyon megnehezíti a közvetlen érintkezést a nyelvek sokfélesége. Az embereket nemcsak földrajzi, de nyelvi távolságok is elválasztják egymástól.

Es ezek a nyelvi barrikádok talán még nagyobb akadályai az emberek intenzívebb érintkezésének, mint a földrajzi messzeségek.

Miként a nemzeti nyelvek az illető népek történelmi fejlődésének eredményei, úgy az *Eszperantó* nemzetközi érintkezőnyelv is szükségszerű következménye az egész emberiség fejlődésének.

Ugy is mondhatnám, hogy az *Eszperantó* a nagy élő nyelvek alapelemeinek összesűrített kivonata, kvintesszenciája, de nem zagyva konglomerátum, teljesen tökéletes, önálló életet élő nyelv.

Tehát nem *mesterséges* nyelv?

De igen, mesterséges, de nem valami teoretikus laboratóriumi csodaelixír, melynek nincs semmi kapcsolata az étellel, hanem, hogy egy hasonlaltal éljek, olyan, mint a sok kanyargós és nehezen hajózható nyelvi folyamatok összekötő, könnyen szabályozható és járható csatorna.

Az élő nyelvek fejlődése rendszertelen, ezért olyan bonyolult a nyelvtanuk, ezért van bennük oly sok kivétel minden szabály alól. És a vaskos szótárak! Kinek van ma ideje olyan szerzetesi önfeláldozásra, hogy keresztültörje magát az élő nyelvek szinte áthatolhatatlan dzsungeljén! Szinte lehetetlen ma tökéletesen elsajátítani élő nyelveket.

Tehát égető szükség volt egy könnyen elsajátítható, nemzetközi érintkezőnyelvre, amelynek azonban teljesen semlegesnek kell lennie, hogy betölthesse hivatását.

Azt lehet mondani, hogy minden korszaknak volt egy bizonyos értelemben vett «világnyelve». Csak a latin nyelv nagy szerepére akarok utalni, ami sok évszázadon keresztül volt a papok, nemesek, tudósok és az irodalom nyelve.

A XIX. század második felében már olyan nagy volt a nemzetközi forgalom, hogy egyre-másra jelentek meg világnyelvtervezetek, szép, teoretikus elgondolások, naiv kísérletezések, bonyolult nyelvek, amelyeket szerzőjükön kívül alig ismert valaki, annyira nehezen tanulhatók voltak.

De érezhetően a levegőben volt a nemzetközi nyelv szükségessége, sokan foglalkoztak komolyan az eszméjével és ezelőtt negyven éve dr. *Zamenhof* varsói szemorvosnak tényleg sikerült megvalósítania a világnyelvet, az *Eszperantót*, amely azóta elterjedt az egész világon.

Mi az alapja az *Eszperantónak*?

Minden nyelvben vannak bizonyos szavak, kifejezések, amelyek azonos jelentőségűek. Pld.: evolúció, röntgen, automobil, alkohol, telefon, bluz, doktor, stb. stb. Ezek mind olyan szavak, melyeket minden nyelv ugyszólván változtatás nélkül vett át.

Ezek a *nemzetközi értelmű* szavak a tulajdonképeni alapja az *Eszperantó* világnyelvnek. Tehát praktikus kivonata az élő nyelveknek.

Az *Eszperantó* nagy előnye, hogy könnyen megtanulható és így könnyen hozzáférhető a nagy tömegek számára is. Nyelvtana a legminimálisabb. Tizenhat szabályból áll, igeragozása csodálatosan egyszerű. Sem rendhagyás, sem kivétel nincs a nyelvben. Fonetikus, logikus, hangsulya egységes, szép hangzásu, kifejezésteljes, hajlítható, fejlődésképes, a legfinomabb árnyalatokat is visszaadó, szóval minden tulajdonsága megvan, amit egy világnyelvtől joggal elvárhatunk.

Eszperantó a világ legkönnyebben megtanulható nyelve.

Ez a magyarázata annak, hogy az *Eszperantó* ma már élő nyelvvé vált. Ezt bizonyítják a nagy számban megjelenő *eszperantónyelvű* újságok és szaklapok (több mint 100) és az *Eszperantó* nagy irodalma is.

Nincs az életnek olyan területe, ahol ne lenne már bevezetve az *Eszperantó*: posta, táviró, vasut, vöröskereszt, szakszervezetek, rendőrség, árumintavásárok, iskolák, kongresszusok, kereskedelmi vállalatok, turisztika, idegenforgalmi irodák, orvosok, fürdőpropaganda, könyvkiadó vállalatok, stb. használják ma már mindenütt nagy sikerrel.

Az *Eszperantó* különösen a munkásság között rohamosan terjed. A munkásság nemzetközi szervezetsége nem nélkülözheti osztályfelszabadító harcában a nemzetközi nyelv fegyverét.

Az *Eszperantisták* szervezettek — két nagy világszövetségük van, egy polgári (U. E. A.) és egy proletár (S. A. T.).

Az *Eszperantó* győzelmét a technikai fejlődés is sietteté. A rádiónak ma már hivatalos nyelve az *Eszperantó*!... És ez természetes is, hiszen a rádió sem ismer nyelvhatárokat, hangja mindenkéhez szól. S bátran állíthatjuk, hogy az *Eszperantó* a közeljövőben éppen olyan fontos és szükséges eszköze lesz a nemzetközi érintkezésnek, mint a posta, a vasut, a rádió.

Halka László

*Didergő bokor koccantja ablakom
— ime a néma táj, — mutat a völgyre — im őseid hona,
csüggedt jegenyék őrzik a hegy taraját,
s csak egy elfeledett tűzhely füstje száll a januári hig levegőbe,
a szegénység néma áldozása, eloszlik —*

*— rejtett tűzhelyen, hajló lángokkal égett itt az én életem is,
sercegve, ki-kigyulva, önmérsztő lobogásokban,
de most, hogy fájva érzem, mélyebbre kapott bennem ez a láng:
szállj magasra kedvem az elfeledett völgy fölé, kormosan*

*a csengő régiókba! a felfegyverzett hideg fölé! s mint hajótöröttek
széltépett rongya, lobogj, égj enyészetedben, sikolts a dermedt csendbe, emberek élnek itt,
hajótlan hajósok, atlanti idők feledettjei,
kik feledve hajdani utjukat, honukat már önmagukat is feledik.*

*Bitorolt földből táplálkozik bokrom, bitorolt földből sarjadtam ki én
egy zsellérház udvarán, a gróji park mögött, vasárnap virradóra,
recsegő hajlások törték, edzették, növelték derekam,
virágom — te tudod Anna — keserü mosoly.*

*Bitorolt földből napfényre fakadva görnyedt szolgál indítottak járni,
tőlük tanultam a szót, mely lassan támad bennem, megvárja visszhangját,
tőlük e tekintetet, mely mindig messze bámul
s erdők felett, barmok szemében közönyösen nézi, hogy füstölög, hogy leng a halál.*

*Sokfelé jártam, de magamat jól csak köztük érzem én,
csendesek ők, az vagyok én is, csendesen utálok urainkat,
észrevehetik ők, nem az ő gyönyörükre való e pár vers, mely néha lobot vetett bennem,
együgyűbb sziveknek gondoltam innen jelt adni velük.*

Ilyés Gyula

GORKIJ MAXIM A PROLETÁRIRÓRÓL

A prokowski technikai iskola növendékei megkérdezték Gorkijt, hogy proletáriró-e vagy sem. Erre a kérdésre Gorkij a következő levélben válaszolt:

Kedves elvtársaim!

A kritikusok afeletti vitája, hogy én proletáriró vagyok-e vagy sem, nem érdekel. A munkások 60-ik születésnapomra küldött szelencsekívánataikban egyöntetűen a „műénnek“, „proletárnak“, „elvtársunknak“ neveznek. És a munkásság eme megnyilatkozása fontosabb nekem, mint a kritikusok disputája. Büszke vagyok arra, hogy a munkások a magukénak vallanak, ez az én igazi büszkeségem és nagy megtisztelés számomra.

De nézetem szerint Oroszország dolgozóinak

mái helyzetében a „proletár“ meghatározás nem egészen felel meg az igazságnak. A proletariátus valójában egy osztályt jelent, amely kénytelen eladni a munkaerejét, hogy fentarthassa magát. Mármost arra a kérdésre, hogy ez a meghatározás helytálló-e egy olyan országban, amelyben a parasztok és a munkások a politikai és gazdasági hatalmat, valamint a természeti kincseket a magukénak vallhatják, nektek kell megfelelni.

Azt kérdezitek tőlem: mik azok az ismertetőjelek, amelyek alapján az igazi proletárirót felismerhetjük. A magam részéről, úgy hiszem, nem sok ilyen ismertetőjel van. El is sorolom azokat:

Az író aktív gyűlölete minden ellen, ami az

munka

embert akár külsőleg, akár belsőleg szolgává alacsonyítja, gyűlölet minden ellen, ami szabad fejlődését megakadályozza s könyörtelen gyűlölete a henyélők, az élősködők, a meggyőződésnélküliek, általában a gazemberek minden faja és formája iránt.

Tisztelet az alkotóerők forrása, a világ csodáit felépítő, a természettel harcoló s az új valóságot teremtő emberrel szemben, akinek az eszközei, a tudomány, a technika, mind arra valók, hogy azokkal elfecsérelt erőit felhasználja, amely elfecsérlés elkerülhetetlen az osztálygyűlölet rendszerében.

A kollektív munka költői hirdetése, olyan új életformák teremtése, amelyek teljesen kizárják azt, hogy egyik ember a másikon uralkodhasson s hogy egyik ember a másik munkerejét kihasználhassa.

A nőnek nem mint élvezeti forrásnak, hanem mint élettársnak az értékelése.

Az írónak a gyermekekhez, mint emberekhez való viszonya, akiknek mink, mindenben amit cselekszünk, felelősek vagyunk.

Az írónak az a törekvése, hogy minden eszközzel felfokozza az emberiség aktív életét, az erejébe és jó tulajdonságaiba vetett hitét megerősítse s ezenkívül minden akadályt elhárítson, amely megakadályozza azt, hogy az emberiség az élet nagy értelmét megértse s hogy a munka igazi jelentőségét és a munka örömeit felérezhesse.

Ez az én nagy vonásokban körvonalazott nézetem arról az íróról, amilyenre a dolgozó világnak szüksége van.

A történelem nektek fiataloknak nagyon nehéz szerepet szánt. Nektek kell az emberek közötti új viszony hírnökeinek, az új életépítés tanítóinak lenni. Eppen ezért mindenekelőtt tanuljatok és tanuljatok. Minél többet tud az ember, annál erősebb — ez kétségtelen. És ha még azt is tudja, hogy a kitűzött cél mennyire igaz és magaslatos, akkor az ember legyőzhetetlenül erős lesz.

Az ilyen embernek az élet nem kicsinyes és alacsonyrendű többé. És az évezredek piszka, szemetje, mindaz a vacak, amiből a kispolgári pszichológia áll, nem fertőzi meg az író, akinek nem szabad hagyni, hogy a hétköznapiak legyőzzék. Minden erejével küzdenie kell ellenük. Nem szabad panaszkodnia és sóhajtoznia, hogy az élet kicsinyességei megtörik. Mert az írónak tudnia kell, hogy az élet szépségibáit nem lehet panaszokkal legyőzni.

Az írónak tudnia és erősen hinnie is kell, hogy az ember természete szerint nem gonosztevő, tudnia kell, hogy az ember csak az undorító osztályuralom szervezete alatt válik azzá, hinnie kell, hogy az ember meg tud lenni anélkül is, hogy úgy, mint most, az embertársát elnyomná, hogy irigy, falánk és lusta lenne

s hogy olesó élvezetek, az erkölcstelenség s az iszákosság után vágyódna.

Jegyezzétek jól meg magatoknak, hogy sok embernek hasznót hoz az, ha bizonyossá tudja tenni, hogy a gazemberség az emberrel veleszületett hajlam, aminek az emberi szervezet állati ösztöneiben van a gyökere. Ha el tudja hitetni, hogy a rosszat az ördög csempészi és fogja becsempészni az emberbe s hogy az ember minden cselekedete „az istennek és az ördögnek az emberi lélekben dúló harcának” a kifejezője.

Ezt a tant csak azért hirdetik, hogy az embert a szebb élet utáni törekvéseiben megakadályozzák, hogy a munka és az alkotás szabadságára való igényességét és akaratát megöljék benne. S hogy az embert az osztályuralom és osztálytársadalom szolgájává idomítsák. Mert ez a tanítás azt is hirdeti, hogy az ember csak nyersanyag, csak kéz, amelyből fejszét, láncot, bajonettet, vasalót, egyáltalában fegyvert és szerszámokat lehet formálni.

Az ilyen tanítások hirdetői maguk a gazemberek, ezek, akik az életet csak a munkást lealacsonyító cinikus formában tudják elképzelni, sohasem lesznek alkalmasak a dolgos életre. Az ördög művének tartott rossz emberi ösztönök létezését azonban nagyon könnyen meg lehet cáfolni, azzal az etnografusok által bizonyított ténnyel is, hogy az ugynevezett vad afrikai néger törzsek, a vad szibériai népfajok, a jakutok, a burjatok, a tungusok alapján véve nagyon jó emberek.

De a legkárosabb, amit ezeknek a prédikátoroknak a tanításából értelmezni lehetett, az az evolúció, a szociális és az állami élet formáinak a lassu és folyamatos fejlődése.

Jól tudjátok, hogy a kapitalista társadalomnak ez a „fejlődése” négyévi véres háborúhoz vezetett s hogy ez a háború embermilliókat tett tönkre, s hogy a háborúba mindazokat a munkásokat és szocialistákat is belerántotta, akik a lassu fejlődésben hittek. Ti tudjátok, hogy a háború az európai „kultura” híhetetlen elvadásához vezetett, hogy a véres földből megszámlálhatatlanul sok sötét egzisztencia nőtt ki s hogy ma újabb háború fenyeget bennünket, amely háború azonban sokkal borzalmasabb lesz, mint amilyen az elmúlt volt.

Végül tudjátok azt is, hogy Oroszországnak az általános leszerelésre vonatkozó tervzetét éppen azok a „kulturnemzetek” vetették el, akik az evolúció elméletében hisznek. Ne felejtsetek el tehát, hogy a Népszövetség gyáva-sága az európai kultura és az osztályuralmon alapuló társadalom összeomlását jelenti, amelynek alapjáig érő embertelenségét ez a határozat teljesen felfedte. Így tehát ha becsületes emberek akartok lenni, forradalmárok legyetek.

Ford.: Gró Lajos

ERNEST HEMINGWAY: INDIÁN FALU

14-15

A tó partján két esónak ringatózott. A két indián, aki partra huzta őket, várakozva álldogált mellettük.

Nick beszállt apjával a esónakukba. Az indiánok ellökték a partról, s egyikük beleugrott, hogy evezzen. György bácsi a másik esónakba ült. Az indián suhanc ezt is betaszította a vízbe s hozzálátott az evezéshez.

A esónakok suhantak a sötétben. Az indián esónak eléjük került. Nick halotta evezőesapásait a ködön keresztül. Az indiánok gyors, szaggatott ütemben eveztek. Nick a esónak hátsó részében feküdt. Apja karjai között. Hideg szél fújt a víz felett. Az indián teljes erővel evezett, de a másik esónakot sehogy sem tudta utolérni.

— Hova megyünk apám? — kérdezte Nick.

— A tulsó partra, az indián faluba. Egy indián asszony nagyon beteg.

— Ugy! — mondta Nick.

Az öböl tulsó oldalán a partra huzták az első esónakot. Mellette üldögélt György bácsi és szivarozott a sötétben. Egy indián gyerek az ő esónakukat is kihuzta a homokba. György bácsi szivart adott az indián evezősöknek.

Aztán elhagyták a partot, s harmatos réteken át követték az indián fiút, aki széllámpával világított az uton. Erdőbe értel az egyenetlen ösvény meredeken emelkedett felfelé. Itt világosabb volt, mert az erdőt mindkét oldalon erősen irtották. Az indián fiu megállt, eloltotta lámpását. Az utolsó kanyarultnál ugató eb szaladt eléjük. Csakhamar megpillantodák a kunyhókat, amelyekben az indián esónak-építők éltek. Amint közeledtek, még több kutya támadt rájuk. Az első ház ablaka még világos volt s egy öregasszony várt rájuk, lámpással kezében, a kapu előtt.

Penn, a falócán, egy fiatal indián asszony feküdt, aki két napja kinlódott már, hogy gyermekét világra hozza. Ahány vénasszony volt a faluban, mind segédkezett neki. A férfiak elszéledtek; ott ültek kissé távolabb, az út szélén, a sötétben és füstöltek, ide nem hallatszott el a sikongatás. Az asszony ordított, mikor a kunyhóba léptek. Az alsó lócán hevert, jól betakarva. Arcát a fal felé fordította. Férje, ki három nappal előbb nagy sebet ejtett fejcséjével a lábán, a felső lócán hevert és pipázott. Türrhetetlen szag terjengett a szobában.

Nickre ráparancsolt apja, hogy forraljon vizet. Míg a víz forrt, beszélgetett vele.

— Ez az asszony gyermeket szül Nick — mondta.

— Tudom — mondta Nick.

— Semmit sem tudsz — mondta az apja.

— Idehallgass: amin most átesik, azt úgy nevezik: szülési fájdalmak. A gyerek világra akar

jönni s az asszony is szeretné, ha világra jönne. Teste minden izma megfeszül, hogy a világra segítse. Ezért ordít annyira.

— Látom — mondta Nick.

Épp akkor ordított egy rettentest az asszony.

— Nincs valami szered apa, hogy ne kelljen annyira ordítania? — kérdezte Nick.

— Nincs. Nem hoztam magammal kábítószert — mondta az apja. — De nem is fontos, hogy ordít. Én nem is hallom, annyira nem fontos.

A férj a felső lócán befordult a fal felé.

— Forró vízbe kell tenni a műszereket — mondta az apa és a kezét kefélni kezdte.

Nick elnézte, hogy mossa ujjait egy nagy darab szappannal. Miközben elmélyedő gondossággal tisztálkodott, az apa tovább magyarázott:

— Tudod, a gyermekeknek a fejükkel előre kell világra jönni, de némelykor nem úgy történik. Ez aztán sok bajt és dolgot okoz az embernek. Lehet, hogy műtétet kell az asszonyon végeznem. Mindjárt elvállik.

Megvizsgálta kezeit, elég tiszták-e, aztán munkához látott.

— Légy szíves, György, huzd csak le róla a paplant. Nem akarok hozzáérni — mondta.

Mialatt a műtétet végezte, György bácsi három indiánnal fogta az asszonyt. A nő beleharapott György bácsi kezébe. György bácsi felkiáltott: «átkozott indián macska!», mire az indián fiu, aki áthozta a tavon, elnevette magát. Nick a mosdótálat tartotta apjának. Mind ez rettentő soká tartott.

Az apa magasra emelte a gyermeket és paszkolnia, míg lélekzeni kezdett. Aztán átadta a vénasszonynak.

— Na látod, fiu lett — mondta Nicknek. — Hogy tetszik neked az orvosi mesterség?

— Nagyon — mondta Nick. Elfordult, hogy ne lássa, mit művel apja.

— Ahá, ez is künn van — mondta most apja és valamit a mosdótálba dobott. Nick nem nézett oda.

— Most még néhány öltést kell csinálnom — mondta az apa. — Ha akarod, nézheted, de nem muszáj, ahogy gondolod, Nick. Be kell varnom a vágást.

Nick nem nézett oda. Kíváncsisága rég elmúlt. Az apa elvégezte dolgát s felállt. György bácsi a három indiánnal szintén otthagya az asszonyt. Nick elvitte a mosdótálat.

György bácsi a kezét nézegette. Az indián fiu mosolyogva figyelte. — Majd teszek rá egy kis hiperoxidot, György — mondta az orvos.

Az indián nő fölé hajolt. Az most esendesen feküdt, lehunyva szemekkel. Nagyon sápadt volt.

munka

Nem tudta, hogy mi lett gyermekével. Semmiről sem tudott.

— Holnap reggel eljövök megint. De itt lesz az ápolónő a szent Igrác-kórházból s magával hozza, amire szükségünk lesz.

Nagyon vidám volt és sokat beszélt, mint a futballjátékosok verseny után az öltözőben.

— Érdekes eset lesz az Orvosi Közlönynek. György — mondta. — Császármetszés zsebkesel és az egészet egy kilenc centiméter hosszú, hegyezett bélhurral varrtam be.

György bácsi a kunyhó falához támaszkodott s a karját vizsgálta.

— Jó, jó, nagy ember vagy — mondta.

— Meg kellene nézni a boldog apát — mondta az orvos. Rendszerint ők gyulladnak be a legjobban eféle csekélységnél. Bár el kell ismernem, elég nyugodtan viselkedett.

Lehuzta a takarót az indián fejről. Keze nedves lett, mire visszahuzta. Az indián arc a falnak fordulva feküdt, egyik fülétől a másikig elvágott torokkal. A vér nagy tócsában gyűlt össze leste alatt. Feje balkarján pihent. A nyitott borotva a paplanon hevert.

— Vidd ki Nicket a szobából, György — mondta az orvos.

Sok értelme nem volt. Nick mindent látott az ajtóból, mikor apja lámpával a kezében fel-emelte az indián fejét.

Már derengett, mikor a lejtős ösvényen lementek a tóhoz.

— Nagyon megbántam, hogy magammal hoztalak Nick, fiacskám — mondta az apa s már egyáltalán nem örült a sikeres műtétnek.

— Rettenő benyomást tehetett rád.

— Mindig ilyen nagyon szenvednek az asszonyok, ha gyereket szülnek? — kérdezte Nick.

— Nem, ez az eset nagyon-nagyon ritka.

— Miért ölte meg magát a férfi, apa?

— Nem tudom fiam. Ugy látszik, nem tudta elviselni ezt a rettenetes dolgot.

— Sok férfi lesz öngyilkos, apa?

— Nem sok, fiam.

— Hát asszony?

— Alig fordul elő.

— Soha?

— Néha. Egy-két esetben.

— Hol van György bácsi?

— Mindjárt jön.

— Nehéz meghalni, apa?

— Azt hiszem, nagyon egyszerű dolog

A csónakba ültek, Nick a hátsó padon, az apa az evező mellett. A nap felkelt a dombok mögött. Halak ugrándoztak és széles köröket irtak a vízben. Nick a vízbe lógatta a kezét. A víz a hideg reggelen is egész meleg volt.

Kora hajnalban a tavon, csónakban heverve, míg apja evezett, Nick határozottan tudta, hogy sohasem fog meghalni.

Ford.: Németh Andor

SZAVALÓKÓRUS

Nem új forma, vagyis nem a régi anyagnak művészet-iskolai „újja”-alakítása. A ki-robbantó alkalom, a belső megnyilvánulás kényszere és a szociális fejlődés aktuális lehetőségei születték meg. Mert:

nem előad, hanem hirdet, tehát határozott állásfoglalást és véleménynyilvánítást tartalmaz,

nem csupán az egyéniség mindenféle megnyilatkozásának idézete, hanem egy közös élet-akarattal bíró tömeg egységes, egyöntetű és egynívón mozgó közlöforinjája. Nem egyvalaki szól egy közömbös emberhalmazon keresztül valamely sokasághoz, mint hallgatósághoz, hanem az egységes tömegvélemény nyilvánul meg, a sokaság hozzájárulásával.

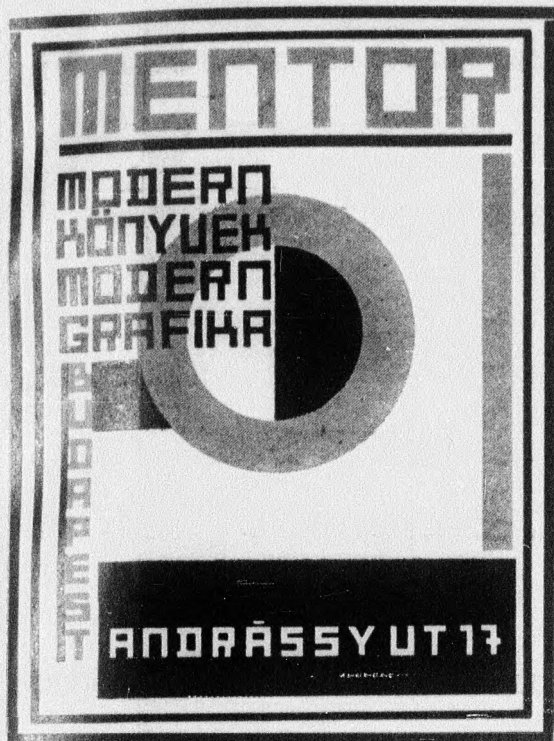
Tartalmában nem egy kidöntött cselekménysorozat vetülete, hanem legracionálisabb kifejezőmódja a közösség érzésének. Nem egy történet elbeszélésével, vagy valamely lelki-állapot leírásával igyekszik pusztán érdeklődést kelteni és ezután megragadni egy alapjában véve idegen és kezdetben majdnem érzéketlen hallgatóságot, hanem bizonyos eltagadhatatlan ténymegállapításokat addig ismételi, míg az is-

métlés ritmusa egységes lendületbe nem hozza a felvevők teljes lelki beállítottságát. Módszerében tehát közös a vallásos tömegható eszközökkel, de azonos az amerikai üzleti és politikai propaganda-eljárással is.

Vagyis, ha szavaiókorusról beszélünk, ez alatt olyan megnyilvánulást értünk, mely a tömegből indul, a tömeghez szól — a tömegen keresztül a tömeghez tér vissza. Az öntudatra ébredő tömegek olyan produktuma ez, mely a felnyomuló rétegek közvetlen érdeklődési köréből vett anyagával a tömegek önálló művészi megnyilatkozásainak tisztázására és lerögzítésére elsősorban alkalmas. Nemesak új és önálló műfaj, de a legmegfelelőbb alkalom és legtisztább lehetőség, a művészi tömegek megnyilvánulásához. Már ma is olyan erőket rejt magában, melyek határozott módon befolyásolják majd a reprezentatív megnyilatkozások (tömegfelvonulások, előadások, munkásszínházak, szabadszínpadok és népünnepélyek) tartalmi és formai karakterét. A fejlődés időtartamát előre láthatólag:

a munkásszervezetek áldozatkészsége, a fiatal munkásgeneráció kulturigénye és alkotó munkakedve fogja meghatározni.

Justus György

MEGJELENT

UPTON SINCLAIR

szenzációs regénye az

„OIL“

magyar nyelven

PETRÓLEUM

DR. BRAUN SOMA fordítása

A boríték PÉRELY IMRE műve

Az amerikai petróleummágnások, mozi-
szlárok, spiritiszták és vallásalapítókról
szóló regény minden olvasót lebilincsel
A két kötet ára

9

pengő

Népszava könyvkereskedés
kiadása, VII, Erzsébet-körút 35

KORUNK

Világnézeti és irodalmi havi szemle. Szerkeszti: Dienes László.
Egyes szám ára: 2.40 pengő. Budapesti kiadóhivatal:
II., Bimbó-utca 15, II. 4.

Die Literarische Welt

Német irodalmi hetilap.
Szerkesztő: Willy Haas.
Berlin, W. 35, Potsdamer-
strasse 123 B.

BAUHAUS

A dessau „Bauhaus“ folyóirata
Szerkeszti: KÁLLAI E. Dessau

Die Neue Bücherschau

Szerkeszti: G. POHL
Berlin W. 62, Luther-
strasse 13.

Die Weltbühne

Szerkeszti: S. Jacobsohn
Berlin-Charlottenburg
Königsberg 33

SIMPLON

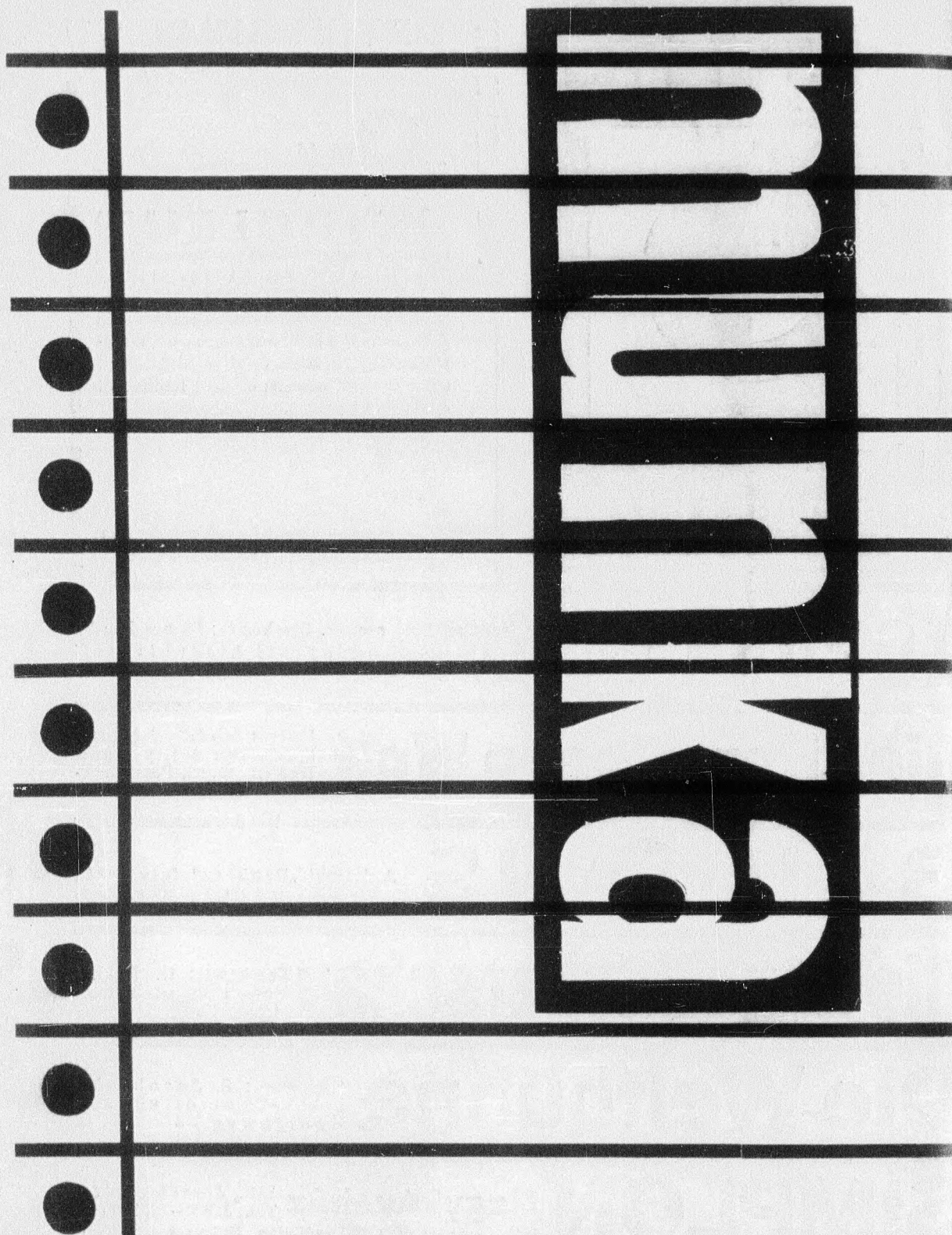
Nagykávéház VIII., József-körút 8
Tel.: J. 320-34, 320-36
Írók, művészek találkozóhelye. Nyitva egész éjjel.

Magyar Korona Nagykávéház

Budapest, VI., Andrásy-út 12

★ Írók és művészek találkozóhelye

★ Polgári árak

HUNGÁRIA HIRLAPNYOMDA R.-T. BUDAPEST

MA

de
él
til
fe
m
m
19
tis
ha
m

Egy
mell
négy

3
3.40
35 k
Főze
bab,
2 lit
Egye
párt
kén
hér
pan

Eg
/r
Férj
Péte
Béla

Leve
Leve
Leve
1 1/2
80 c
10 c
4 li
3 k
5 kg
10 c
1 p
20
Szöv
16
1 k

Magyarországon új és így kétszeresen érdekes kimutatás kerül legközelebb feldolgozás alá. A szocialista munkásság bocsátotta az illetékes hivatal rendelkezésére életadatait, bevételeit, kiadásait és az utóbbiak mineműségének listáját.

Németországban, Ausztriában, legutóbb Hollandiában is készítettek ilyen statisztikát, közöttük terjedelembre nézve a miénk foglalja el a második helyet. Ezekből a feljegyzésekből pontosan kitűnik a dolgozó osztály életnivója és habár a részletek még nincsenek is teljesen feldolgozva, annyit máris megállapítottak, hogy a magyar munkásság munka- és élethelehetőségei egészen alacsony nívón állanak. Budapesten 1927 augusztus 1-től 1928 július 31-ig 153 munkás vezette pontosan háztartási statisztikáját. Ebből közlünk le itt néhány adatot: szomorú sivárságuk minden frázisnál hatásosabban fejezi ki a lesújtó helyzetet, amelyben éppen azok sanyalódnak, akik munkateljesítményük alapján emberhez méltó életet követelhetnének maguknak.

Egy átlagosan 22—25—37 filléres órabér mellett napi 8—12 órát dolgozó munkás négytagú családjának (2 gyermek) átlagos havi fogyasztása:

3 kg. lóhús, 4 kg. füstölt szalonna, 3.40 kg. zsir, 2 liter tej, 1 kg. kockacukor, 35 kg. 4-es kenyérliszt, 10 kg. vörös liszt. Főzelékfélék: 50 kg. burgonya, 4 kg. tarka bab, 4 kg. törmelék rizs, 60 fej saláta. 2 liter bor, 1 liter rum, 2 liter petróleum. Egyéb kiadások: beteg- és kereseti adó, párt- és szakszervezeti adó, vasárnaponként Népszava, cipő- és ruhaviselet. Lakbér havi 20 pengő, 1/2 szoba, konyha. Szappan havi 4 kg.

1 csomag pótkávé	—16
5 dkg. darált kávé	—40
1 kg. tarka bab	—30
1/4 kg. kockacukor	—63
2 dkg. élesztő	—05
1 kg. só	—40
1 üveg kristályviz betegnek	—28
2 kg. vöröshagyma	—72
Adósságra fizettünk	1.75
Hitelben: 46 dkg. sós szalonna, 75 dkg. lóhús, 8 dkg. kenyérliszt, 2 dkg. főzõliszt	—17
1/2 liter petróleum	—17

Egy hónapok óta munkanélküli család (3 tagu, egy gyermek) egyheti háztartási statisztikája:

Egyheti részletes háztartási statisztika:

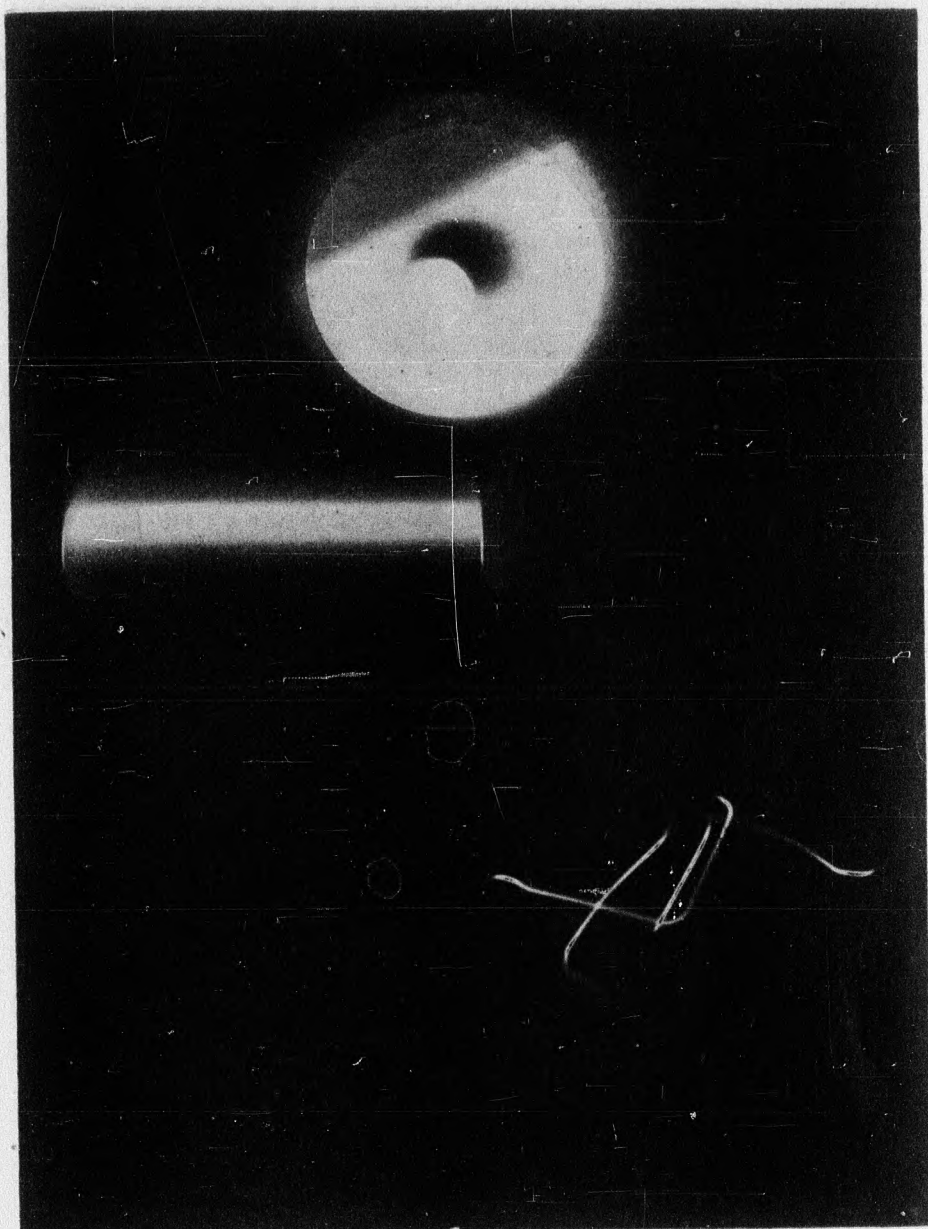
<i>Bevételek:</i>	
Férj hetikeresete	15.75
Péter fiu (16 éves) keres	8.17
Béla fiu (13 éves) keres	4.50
<i>Kiadások:</i>	
Levonások férjnél	—59
Levonások Péternél	—35
Levonások Bélánál	—16
1 1/2 kg. zsirszalonna hitelbe	—
80 dkg. sertésoldalas hitelbe	—
10 dkg. füstölt szalonna hitelbe	—
4 liter petróleum hitelbe	—
3 kg. korpa	—63
5 kg. tengeridara	—60
10 dkg. mogyoró	—19
1 pár fiucipő hitelbe	—
20 kg. öreg burgonya	1.40
Szövetkezeti Értesítő	—06
16 kg. 4-es liszt	7.36
1 kg. zöldség	—34

<i>Bevételek:</i>	
Eladtunk 1 abroszt	8.—
Eladtunk 3 drb. törülközőt	4.—
Eladtuk a télikabátomat	10.—
Két ágyrajárótól 1 hétre	8.—
<i>Kiadások:</i>	
Lakbér egy hónapra	20.—
1 kg. burgonya	—25
1 liter tej	—40
1 kg. kenyér	—50
1/2 liter tej	—20
1 kg. kenyér	—50
2 kg. fejeskáposzta	—70
1 kg. kenyér hitelbe	—
1/2 liter tej	—20
5 dkg. kávé	—40
10 dkg. malátakávé	—18
1 doboz frankkávé	—20
1 kg. bab hitelbe	—
1/2 liter ecet	—40

1 kg. kelkáposzta	—40	1 kg. új burgonya	—64
1 kg. kenyér	—50	2 drb. kalarábé	—20
1 kg. burgonya	—25	1 drb. zöld paprika	—14
1/2 liter tej	—20	35 dkg. fehér kenyér betegnek	—19
1 kg. kenyér	—52	10 dkg. krinolin	—24
1 1/2 liter tej	—60	10 dkg. cseresznye	—16
1 kg. kenyér	—50	1 üveg vasbor betegnek	3.10
1/2 kg. kockacukor	—62	Sanyi fiúnak borbélyra	—60
1 kg. kenyér	—52	2 liter tej	—80
1/2 liter tej	—20	32 dkg. borjúhús	—87
2 darab zsemlye	—11	1 üveg Kristály-víz betegnek	—36
1 kg. burgonya	—29	5 dkg. kolbász	—22
10 kg. fa	—52	2 fej saláta	—20
1 csomag dohány	—35	1/4 kg. cukor	—32
Borbély	—40	5 kg. fa	—28
		5 kg. szén	—42
		2 dkg. szemes kávé	—16
A beteg férj után táppénzből élő 5 tagú család (3 gyermek) egyheti statisztikája:		30 dkg. földi eper betegnek	—30
<i>Bevételek:</i>		2 zsemlye betegnek	—11
Táppénz egy hétre	27.30	2 dkg. piros paprika	—16
Felenség alkalmi keresete	18.—	2 liter tej	—80
<i>Kiadások:</i>		2 telefonálás	—32
2 liter tej	—80	2 betegszállító embernek borraivaló	4.—
2 kg. kenyér	—85	Ápolónőnek borraivaló	2.—
1 kg. új burgonya	—70	Férjnél a kórházban hagytam	3.—
1/4 kg. borjúeleje betegnek	—52	1 kg. 0-ás liszt	—56
1/4 kg. lóhús	—25	1/2 kg. kenyér	—42
2 drb. zsemlye betegnek	—11	5 dkg. teavaj	—40
1 üveg Kristály-víz betegnek	—36	1 liter tej	—40
2 liter tej	—80	Kórházi szolgának	2.—
1/2 drb. teavaj	—40	<i>Bevételek:</i>	
2 drb. zsemlye betegnek	—11	Evi járulék	54.—
1 üveg kina vasbor betegnek	3.10	Férjem temetési betegsegélyzője	156.—
1 drb. debreceni kolbász	—18	<i>Kiadások:</i>	
2 liter tej	—80	Temetési költség	162.—
1/2 kg. porcukor	—64	Koszoru	9.—
1/2 kg. 0-ás liszt	—28	Ruhafestés feketére	12.—
1 drb. sütőpor	—18	Fekete női kalap	6.—
1/4 kg. levesthus esonttal	—90	1 pár fekete női harisnya	4.40
1/4 kg. zsír	—52	2 drb. zsebkendő	2.80
5 drb. tojás	—55	1 drb. fekete trikó fiúnak	4.50
2 deci tejfel	—44	1 pár fekete női keztyű	2.10
5 dkg. tehénturó	—13	Helyiérdekű villamos 3 személyre temetőbe	2.55
55 dkg. uborka salátának (beteg kívánta)	1.10	<i>Bevételek:</i>	
petrezselyem	—04	Munkások gyűjtése	38.72
Kenyársütés	—16	Munkások újabb gyűjtése	32.—
1 üveg sör	—60	<i>Kiadások:</i>	
5 kg. fa	—28	Elmaradt lakbér	25.—
5 kg. szén	—42		
1 csomó zöldség	—16		
2 liter petróleum	—20		
2 liter tej	—80		

Balogh Vilma

64
20
14
19
24
16
3.10
60
80
87
36
22
20
32
28
42
16
30
11
16
80
32
1.
2.
3.
56
42
40
40
2.
1.
5.
2.
9.
2.
3.
4.40
2.80
50
1.10
55
72
ma

18-19

Moholy Nagy László: Fotó

HERBERT BAYER: TIPOGRÁFIAI ÉS PROPAGANDA ESZKÖZÖK

A Bauhaus törekvései — célirányos formálások területeit, az analitikus uton megismert elemeket az „építés” céljával egybefogni — a propaganda (reklám) területére is átesapnak. Ezen a körön belül is felvetődnek a gazdasági, szociális, etikai és formai kérdések.

A propaganda az üzemkonkurrencia következtében elengedhetelenné vált. Eredeti ren-

deltetését, tehát azt, hogy hirajánlatokat tegyen a produkcióról a fogyasztó számára, már túlhaladta, — ma már kulturkifejezési forma, gazdasági tényező és ezzel korának jellemző megnyilatkozása.

A weimari Bauhaus keretén belül létesített műnyomda szabad grafikának, réznyomat, litográfia és fametszet reprodukálására szolgált.

munka

A dessai Bauhaus-Neubau műhelyeinek be-
rendezésénél már inkább egy mechanikai, tech-
nikai nyomdára volt szükség, így keletkezett
azután egy kisebb fajtájú könyvnyomda, amely
tanulóműhelyül szolgál. A nyomdai megbízás-
ok kivételénél a kéziszedés, nyomás és forma
nem a „propaganda-grafika” értelmében való
esztétizálásra szolgált, hanem a tipográfiai
anyag céljának és megfelelőbb kihasználásának
felismeréséből indult ki, amelyet eleddig a be-
rozsdásodott tradíció teljesen megkötött.

Az elemi tipográfia programja, melyet
legelsőnek a konstruktivisták fogalmaztak meg,
a kétségtelenül tipográfiai munkák új, alapvető
utjaira mutatott rá. Mindenekelőtt keresztül-
vitték azt, hogy kizárólag az anyag adottsá-
gára építettek és ebből a szedéstechnikai formát
fejlesztették ki. A világosság, egzaktuság, egy-
értelműség és absztrakt formák propagálása
(még a betűképben is) mindenekelőtt Né-
metországban talált termékeny talajra. Bi-
zonyára azért, mert az optikailag egyszerű
formák és primér színek felhasználása igen
közel fekszik egy általános primitív propa-
ganda-elképzeléshez. Az egyértelműség valóban
igen fontos követelmény, de csak egy a sok
között. A felületes utánzás azonban félre-
merte és elmosta a tulajdonképeni célt: az
elemek céltudatos felhasználását. A külső meg-
nyilatkozások gyors átvétele következett be.
Legjobban mutatja a „Bauhaus-stílus” elter-
jedését az, hogy egy frankfurti nyomda évi
rendeléseinek szinte ötven százalékát ebben a
„Bauhaus-stílusban” kívánták a rendelők. De
itt már csak a durva pontok és kövér cölöpök
maradtak meg, vagy pedig díszítések és ter-
mészetutánezatok a tipográfiai anyag felhasz-
nálásáival, s ezzel megint visszajutottak a ki-
indulási ponthoz. Ennek dacára az így nyert
tapasztalatok nagyon értékesek voltak.

A propaganda módjának formailag kevésbé
elfogult nézőpontjából, így Amerikában, az a
megfontolás alakult ki, hogy a propaganda-
formának sem a dekoratív-spekulatív, sem pe-
dig az „elemi” tipográfiai felöltöztetés nem fe-
lelhet meg. De mindig annak a követelésnek
teljesítésére kell figyelniünk, amelyet a propa-
ganda formaképzés kapcsán azért állítunk fel,
hogy az lehetőleg maradék nélkül elérje kitű-
zött célját. Propaganda-formaképzés alatt nem-
csak a művészien izléses tervet kell érteni, s a
valóban szakszerű keresztülvitelről csak akkor
lehet szó, ha a külső megjelenési formát mé-
lyebb, belső okok követelik meg, vagyis min-
den formamegadásnál a feladat lényegét kell
felismernünk és kikutatnunk. Semmi sem ke-
letkezhet csak formai szempontokból, hanem
a feladat és a célkitűzés logikus eredményéből.
És így világos, hogy a tipográfia, a nyomdai-
ipar hatalmas komplexumán belül, csak a technikai
formák egyikét jelenti.

A szabad formaképzés nagyrészt biológiai
felismeréseinken alapszik. Célirányos propa-
ganda formamegadásnak elsősorban a pszicho-
lógia és fiziológia törvényein kell nyugodnia.
Manapság a propaganda-forma is csupán ér-
zelmi dolog. Ép ezért nem lehet teljes pontos-
sággal kiszámítani és egzaktan célba irányí-
tani. Ha összehasonlítjuk a mérnök matema-
tikailag biztos munkájával, még világosabban
kiténik a propaganda formakeresőinek bizony-
talan kísérletezése és tapogatózása. Ennek fel-
ismerése adta meg a kiindulási pontot egy új
lanítási rendszer kiépítéséhez, amely igen szé-
les alapokon nyugszik. A tipográfiát úgy kell
tekinteni, mint ennek a munkakörnek csupán
egyik terület részét.

Analízis és a fogalmak és eszközök orga-
nizálása útján itt is elérkeztünk a szükség-
szerű szintetikus és ökonomikus munkához.
Hivatott munkahelyek eddigi tapasztalatai
alapján a következő lámpontok figyelembevé-
telével lehetne ezt a területet átölelni:

a) A formaképzés általános alapja: formais-
meret-absztrakt szemlélődés helyett a rea-
lisztikus rajz- és képábrázoló geometria,
matematika.

Színismeret-szisztematika, harmonia, ma-
tematika.

Anyagismeret, áruismeret, a felhasználandó
anyagok ismerete, kémia.

Térismeret-dimenzió, proporció, világosság,
mozgás.

b) Technikai ismeretek, mint kiindulási pont:
Normák ismerete.

Betű (rajz).

Betűszedés.

Nyomás (gép, szín, papír).

Képvisszaadás.

Festési technika.

Fénytechnika.

Fénykép (film).

c) A propaganda szisztematikája

Propaganda-formai és propaganda-ipar.

d) Tudati hatások (alkalmazott-pszichológia).

Felfigyelés, érdeklődési érték, emlékezési
érték, esztétikai és etikai érték, meggyőző
erő.

Elhatározás a vásárlásra.

A propaganda formáinak bírálata.

e) Egyes propaganda-formák kiépítése.

Betekintés a propaganda módjába és ter-
jeszkedésébe.

Ford.: Székely Béla

A háboru óta Európa élete új formákat öltött. Új, korszakalkotó fogalmak váltak köznapivá. A háboruutáni fiatal generáció más világba születik bele, mint az a generáció, mely a háboruelőtti idők átmenetét, a régi alapok bukását és az új kultúrára még rá nem eszmélt kor kételkedését és szkepszisét meditálva élte. Ha elvitathatatlan is, hogy mindazok a vezető szempontok, melyek a múlt és a ma művészetét az élet feltartóztathatatlan újjáalakulásában új utra terelik, a háboruelőtti korszak csiráiból nőttek ki, kénytelenek vagyunk megvallani, hogy egységes lendületet, az új korszakban való kételkedésnélküli, hátrafordulásnélküli hitet csak ma érezhetünk ki Európa új embereiben.

Mi ennek a hitnek a tárgya, mi a művészi formája? Az új életfeltételek: a technika, a gép, a tradíciós és műemlékekben gazdag Európából rövid néhány esztendő alatt, a tradíció és műemlék nélkül való Amerikához hasonló valamit teremtettek s talán közel van már az az idő, hogy a párizsi Louvre, vagy Notre Dame mellett felépül a *felhőkarcoló*, amely századának hangosságával tulordítja a Louvre építészeti finomságait és a Notre Dame ünnepies monumentalitását, mint ahogy a mai élet automobiljával, villamos- és gőzvasutjával, repülőgéppel megtalálta a jazz-t, rezesgő, ordító harmóniáival és poliritmikájával, és eltiporta a zeneművészet régi lörvénycéit, a régi hangnemeket és ritmusokat.

Emberi alkotások dübörgő korszakát éljük. Az ember sorsdöntő kézzel nyúl bele az életbe és oly hatásköröket hódít meg, melyek száz évvel ezelőtt emberfeletti lények hatáskörének számítottak. Az ember leigazza és szolgálatába kényszeríti az elemeket, velük és azért, hogy felhasználja őket, alkot, formál, teremt s kedve szerint, vagy szükségéhez képest kényszeríti ki a körülötte levő világ ellenére az új életformáját. Korunk teremt és kíméletlenül épít, gázol és rombol ha kell, azért, hogy újjáalkothasson; az amerikanizálódott élet semmihez sem ragaszkodik, ha helyette jobbat és célszerűbbet tud tenni.

Az industrializmus és merkantilizmus versenye: az örökké egymást tullicitálás a tökéletesebb felé, a tökéletesebb önmagát kifejezés felé hajtja az emberiséget.

Hol van ebben a mai életben a művészetnek a helye, ez az égetően aktuális kérdés? Van-e ebben a nagyszerű nekilendülésben a művészetnek valami összefogóbb hivatása, vagy csak az a szerepe, hogy kis incidens legyen a nagyszerű színjátékban és nagy, mindent átölelő befolyás helyett meg kell elégednie azzal, hogy jobb módúak lakásának melegházi atmoszférájában hajtson efemer virágokat?

Nyilván sokkal nagyobb ennél a jövő művészetének a hivatása! Még Amerika merkantilis és materiális világában is a XX-ik század építészete a felhőkarcoló nagyszerű meglepetésével szolgált. S a felhőkarcoló már Európát is meglódítja. De Amerika szelleme és levegője művészetellenes, Európának pedig véreben van, hogy a célszerű mellett a szépet is keresse. Mig Amerika értékmérője a kitermelhető dollármennyiség, mindenben az első szempontja, hogy mennyi pénzzé váltható át (jellemző, hogy Amerikában hiány van szakmunkásokban, mert senki sem ragaszkodik a szakmájához, azt csinálja, amivel pénzt tud keresni: ma ezt, holnap mást; Amerikában minden business: az ipar is, a művészet is), Európa tradíciója a szakszerűség, a kvalitásmunka, mértéke a jóhiszeműség, még a gazdaságosság rovására is. Amerika elve: olesón termelni, tatarozás és ápolás helyett az elhasználtat újjal felesérelni. Európa minden forradalmisága mellett megőrző, tradicionalista. Amerika szelleme kizárja a nemesveretű munkát, ott nem kapnak a dolgok patinát. Amerikában tehát hiányoznak a jó művészet alapfeltételei. Európa missziója, hogy a mai élet amerikai ritmusát művészettel átnemesítse.

Európa művészetének szándékai a háboru óta lefolyt néhány esztendőben teljes határozottsággal kifermálódttak és minden merkantilizmusnak és industrializmusnak ellenére, sőt annak materiális lehetőségeit

kihasználva, élesen új szellemben mutatkoztak meg. Ez az új művészet Párizsban éppen úgy, mint Berlinben, vagy Moszkvában, Bécsben, Prágában, vagy Varsóban, dúd virágokkal hintette tele az elamerikaisodott életet.

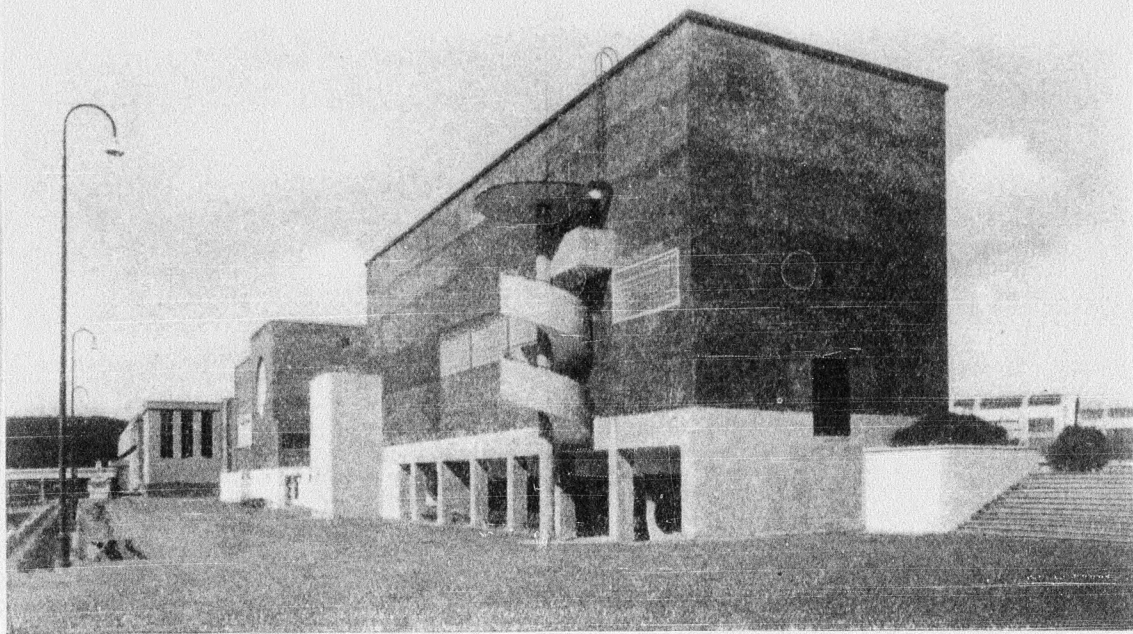
A mai Európában a művészet szereplésének lehetőségei sokkal nagyobbak, mint bármely előző korban.

Európában a művészet megnemesítette az utcát. Soha annyi művészet nem került az utcára. Kezdve az új szükségleteknek megfelelő, kollektív célokat szolgáló épületekkel (ezekbe beleérték a vasuti állomástól a trafikos bódéig, a raktár-, iroda- és áruháztól, fürdőtől a versenytribünig mindent), folytatva a bérházzal és családi házzal és befejezve a forgalom céljait szolgáló mozgó építményekkel (vasut, villamos, autobusz, autó, repülőgép stb.). A művészet feladata ezeknél végtelenül sok. Hogy csak néhány példát említsek, ha összehasonlítjuk a pesti újságáros-bódékat a bécsiekkel, a pesti városi építkezéseket a bécsiekkel, szembeötlő, mit lehet művészi izléssel s annak hiányával csinálni. Ha megnézzük a különböző Pesten forgalomban lévő autobuszokat s összehasonlítjuk (pl. azokat, melyeken külön gépkocsi otrombáskodik, azokkal, amelyeknek megtörtetlen a testük), a villamos- és autobusz-megállót jelző oszlopokat (a régihez hasonlítva az újat) és sok mást, amivel lassanként pótolják a 20 évvel előbbi dolgokat, megértjük, mily nagy az utca körül a művészet jelentősége. — Legújabbban a házak kopár tűzfalait hatalmas reklámok fődik, a transzparenszek este ragyogva ontják az izlést, vagy ... az izléstelenséget. A házak földszintjén üzletek, kávéházak. Mily különbség, ha a kirakat rendezésén, a portálon, a cégtáblán, a kovácsmunkákon, a csempéken művész keze dolgozott, mily kevésen mulik, hogy egy üzletben, kávéházban elhelyezett világítótest barátságos, kellemes-e, vagy szembeütköző és visszariasztó. — Az interieur, a lakás is ma bontakozik ki igazi jelentőségében. Az új művészet megszépítette a lakást. Ha összehasonlítjuk a 40 év előtti lakást, a 40 év előtti butort, szőnyeget stb. a maival (ter-

mészetesen az átlag Európáét értem és nem a budapestit), akkor tisztában leszünk azzal, mi a művészet jelentősége a mai életben. — Számtalan példát tudnék még fölhozni színházról, filmről stb., ahol mindenütt szembeszökő az új művészet befolyása, de talán ennyi is eléggé bizonyítja, hogy az új Európa életének egyik fontos formálója a művészet.

Maga a Művészet (festészet, szobrászat, zene), amely régen egyedül számított annak, ma már nincsen oly szigorúan elválasztva a főntemlített megnyilatkozásaitól, mint régen. De mégis, a művészet különállóan is él, mert erre is szükség van! Szükségünk van arra a finom szeizmográfra, melynek hivatása, hogy korszakok lelkének a rezgését írja le s mely már 25 éve oly hiven írja, festi, mintázza és zenésíti meg korunk küzködő akarásait. Ha igaz is, hogy az a művészet, mely a mindennapi életet ma átnemesíti, ennek a művészetnek a leszármazottja, mégis szükség van erre a nem alkalmazott művészetre is, hogy mintegy szemtől szemben állhassunk néha a magunk belső énjével, amely a külső étellel szemben érzett érzelmeinket formálja meg. Szükség van arra a művészetre, amely az embert mutatja meg, ahogy a géppel, a gyárral, az utcával, a mezővel szemben elhelyezi önmagát, ahogy a káoszt érzi és ahogy keresi annak kítisztulni vágyó ritmusát. Szükség van erre a mélyről fakadó megnyilatkozásra, mely önmagának megértéséhez segíti az embert, kit az élet belevetett az átélések egészen új forgatagába, megmutatván neki az új harmóniák kiteljesedésének a lehetőségeit. — Ez az új művészet van és él ma Európában. — Azok, akik a régi művészet anyatején nevelkedtek, elképedve állanak meg, ha alkotásaival találkoznak, de ők nem hivatott bírái, mert ez a művészet nem nekik szól, hanem azoknak, akik ott élnek a mai élet közepében, akik hisznek abban, hogy a jövő egyedüli útja az, amelyre jelenünk rálépett s akik hiszik, hogy ez a rettenetesen rohanó, pattanásig feszített élet egy az eddiginél magasabb szinten kiegyensúlyozott jövő képét alakítja ki magából.

Bor Pál

Brünn város pavillonja a brünni kulturkiállításon

A BRÜNNI KULTURKIÁLLITÁS

1928 májusában nyitották meg Brünnben a Csehszlovák köztársaság tízéves fennállása alkalmából a «Brünni Országos Jelenkori Kulturkiállítást». Ez a kiállítás, mint a neve is mutatja, a mai, a jelenkori kultúra fejlődését akarja bemutatni.

A kiállítás ténylegesen mai — nemesak születésének időpontjában, de jelentőségében és minőségében — kultureredményeket mutat fel.

Már maga a kiállítás területének elrendezése, a beépített terület beosztása, a több mint félszáz kiállítási és reklámpavillon építészeti stílusa a jelenkorhoz való ragaszkodást és a legutolsó kultureredmények figyelembevételét és felhasználását mutatja.

Ugyancsak ezt igazolja a kiállítás anyaga is.

A kultúra minden ága szerepel itt, technikai, szellemi és tudományos kultúra. A mezőgazdasági kultúra fejlődése, művészeti kultúra (színház, film, rádió, festészet, építőművészet, szobrászat, irodalom), iparművészet, nyomdai kultúra, tipográfia, reklám, iparművészet, népoktatás, elemi, közép- és felsőiskolák új rendszerei, az új rendszerek eredményei, a városépítészeti és rendezési kultúrája, közegészségügy, közéletmezés szociális reformjai, mindaz, ami az emberi kultúra bő gyűjtőfogalma alá eülr.

Meglehetősen új a kiállításnak az a kísérlete, hogy tudományt igyekezett kiállítani. Ez az

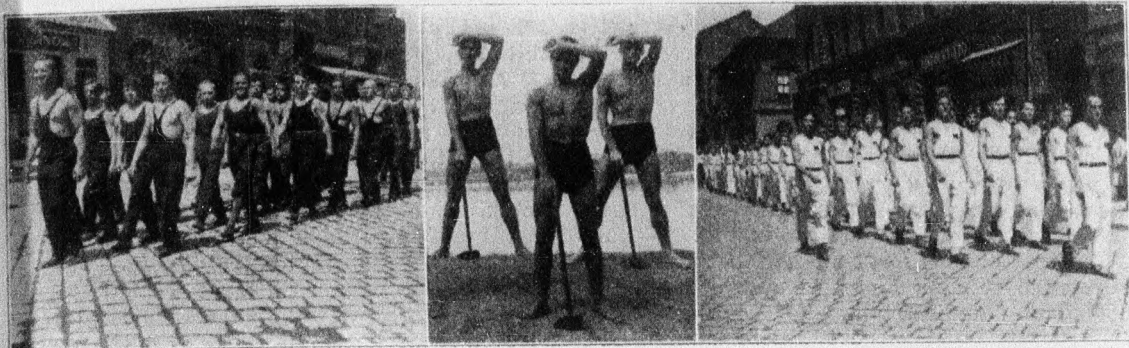
érdekes kísérlet sok jelentős eredményt mutat fel. Részint az új tudományos kutatások új eredményeit, alkotásait vagy azok hatását mutatja be, részint az utat, magát a munkát, amely idővel vagy már most tudományos értékeket teremti. Laboratóriumi, kémiai, fizikai kutatások, orvosi felfedezések. A legérdekesebbek közül a két főcsoport: «Az ember és az élő természet», «Az ember és az élettelen természet».

A művészeti rész érdekes képképzőművészeti kiállításán kívül a modern lakásberendezések kelthetik a legnagyobb fellünnést. Az iparművészeti iskola mintaháza a minden feleslegeset elvető, a mai ember szükségleteinek megfelelő, egyszerű és szép lakásberendezkedést mutat. És a nagy pavillonban elhelyezett butorkiállítás is, kevés kivétellel, tökéletesen megfelelhet a mai ember igényeinek.

Bizonyos, hogy komoly értéket hozott, komoly értékeket ad a brünni kulturkiállítás. Azt kell kívánnunk, hogy minden állam bizonyos időszakokban hasonló kiállítást rendezzen. Talán az ilyen seregszemlék mindinkább nagyobb rétegeket fognak felvilágosítani arról, hogy az emberi közösségek feladata nem az egymás ellen való harc és az elnyomás és a kizsákmányolás támogatása, hanem a kultúra, a minden ember életének, jobbá, teljesebbé, öntudatosabbá tétele.

Nádass József

munka

Munkásporolók

Munkás-amatőr felvétel

AZ OLIMPIÁSZOK ÉRTELME

Az 1912-ben Stockholmban rendezett VI-ik modern olimpiai játékok után, mintegy a négy-évenként rendezett olimpiászok eredeti céljának szimbólumaként, a négyéves „nagy olimpiász”, a világháború sportoltatta meg az emberiséget, nyomában feldult országokat, halottak millióit, munkaképtelen rokkantak beláthatatlan légióit és roppant gazdasági válságokkal küzdő emberiséget hagyva maga után.

A viszonylagosan is rendezetlen életkörülmények között élő emberiségnek, most az amszterdami olimpiász után rá kellene eszmélnie az olimpiászok valódi értékére, céljára és érdeme szerint kellene elbírálnia annak szükségességét, kellő értékére szállítva le azt az indokolatlanul népszerű érdeklődést, mely immár az olimpiászok kísérő jelenségévé vált.

Az olimpiászokat rendező Nemzetközi Bizottság, élén Coubertin báróval, érti a dolgát, nyanyaira, hogy az olimpiászok úgy is, mint fizeteli vállalkozások, úgy is mint világpolitikai érdekkapcsolatok jótékony homályban maradjanak a világ közvéleménye előtt s abból csak a legősibb korok óta szentesített cél: a testedzés, a testnevelés nemzetközi felsőbbrendűségének elve lássék ki. De tudnunk kell azt is, hogy a N. O. B. egy holland, francia, angol, belga szövetség, mely az adott helyzetekben mindig a maga javára dönt a zöld asztalnál tárgyalásra kerülő olimpiai kérdésekben. Természetesen a N. O. B. sem térhet ki az egész világ közvéleményét érdeklő kérdésekben a közhangulat nyomása alól, így tehát igyekszik az olimpiászok programjából törölni a testedzés fogalmától teljesen eltávolított versenyszámokat.

Igy a közelmúltban törölték a futballt, melynek a kiesési rendszer által rendezett világbajnoksága az erőviszonyokat meghazudtoló eredményeket hozott minden olimpiászban,

de egyébként majdnem minden országban professzionista csapatok is vannak, ezért ellenőrizhetetlenné vált az olimpiai játékokon kötelező amatőrség kérdése. Törölték a gyaloglást, melynek versenyszerű szabályossága teljesen a versenybíró megítélésére volt alapítva s a gyakorlatban kivihetetlennek bizonyult az egyes országokban felállított különböző szabálymagyarázatok miatt. Megtörtént a párizsi olimpiász gyaloglóversenyén, hogy a versenybíró sorra kiállította a világ legjobb gyaloglóit a versenyből „szerinte” szabálytalan gyaloglás miatt. Törölték a futballal azonos okok miatt a teniszest és mint nem sportot, az agyaggalamb-lövést és a céllövést is. Aki ebben holmi pacifista tendenciát látna, bizony alaposan téved, mert az olimpiász programjában ma számtalan katonai versenyszám szerepel (modern pentatlon, négy-ötfele katonai lovasverseny), melyeknek ugyanolyan az értékük pontozás szempontjából, mint az egyéb versenyszámoknak, bár kétségtelen, hogy egy katona nem számítható gyakorlatok szempontjából amatőrnek.

Vitathatatlan tapasztalatok mutatják az emberi szervezet gyenge ellenállóképességét a klimatikus változásokkal szemben. Elvárható-e tehát a világ különböző égővei alól egybesereglett sportolóktól, hogy szokatlan éghajlat alatt, hirtelen változott életkörülmények között akár erejük végső megfeszítésével is, sportbeli képességeik legjavát adják?

Az amszterdami olimpiászban végzett laboratóriumi orvosi vizsgálatok minden érdeklődőnek kész vádirattal szolgálnak az olimpiászok embertelen rendezési és egészségtelen versenyzési módja ellen.

De sportszempontból sok kifogásolni valót említhetnénk fel az egyes versenyágak és főként azok rendezése ellen is. Az atlétikai versenyszámoknál minden kulturemberben mélt

munka

tán kelthet felháborodást az a lelketlenség, mely-
lyel a marathontfutásnak nevezett versenyben
42.200 méteren keresztül hajszojják a futókat
csak azért, mert valaki kísütötte, hogy a ma-
rathoni fensiktől Athén főtere pontosan eny-
nyire fekszik, s az az egykori görög hős (Kr.
e. 390-ben) ennyit futott, mikor megvitte a
marathoni győzelem híret Athénbe. A monda
szerint elkiáltotta magát: „győztünk!” — az-
után összeesett és meghalt. Ugyebár remek és
követendő példa a XX. század emberének. De
a modern olimpiai játékok történetében is van
erre példa, az 1896. évi athéni olimpiáson
Durrando nevű olasz futó honfitársaitól agyon-
hajszojva, ~~hottan~~ esett össze a marathontfutás
célvonalában.

*1908. London
Durrando
ajánlata*

Nemkülönben sportszerűtlének a többi
könnyű atlétikai versenyszámok olimpiai lebo-
nyolításai is a túlfeszített ideg-, izommunka,
valamint az egymás után lepergő hajszojászerűen
rendezett versenyszámok következtében. Egy-
egy versenyzőnek elő-, közép-, elődöntő és
döntő futamokban kell egy, de legjobb esetben
két napon át indulnia, s a szervezet ily nagy-
fokú igénybevétele ellenkezik az ideális test-
edzés fogalmával.

Ki merné állítani, hogy az amszterdami
olimpiász 800 méteres női síkfutásában a cél-
ban aléltan összeeső nőfutók testüket edzették
vagy szervezetüket erősítették. Az ilyen ver-
senyzésnek káros utóhatásai legtöbb esetben
csak évek múlva jelentkeznek, de számtalan
esetben az olimpiászról hazatérő versenyző
testi és lelki kondíciójában teljesen lerontva
hosszu évekig sanyli az embertelenül üzött
versenysport következményeit.

De ha mögé nézünk azoknak a nemzeti cé-
loknak, melyekért nem csak emberi szerveze-
teket, de embertömegek életét is könnyen fel-
áldozzák, ha látjuk azokat az olimpiász előtti
készülődéseket, melyek az egyes országokban
anyagi kiadások terén meghaladják az ember
és egészség védelmére költött összegeket, fel-

tétlenül utána kell néznünk az olimpiászok
rejtett céljának és értelmének.

Amerika, a nagy méretek világa, olyan ha-
jón szállítja át Európába az olimpiászra ver-
senyzőit, melynek fedélzetén kitünően felsze-
relt sporttelep van, melyen a futók ugyanugy
trenoizhatnak, mint a diszkosz vagy gereblye-
vetők. Finnországban a polgári sporttól izo-
lált munkássportolók táborát nemzeti javal
ígérgetésével és munkáltatói terrorral kényszerítik
át az olimpiászok előtt a polgári spor-
tolók közé. Vagy, mint az amszterdami olim-
piáson is megtörtént, a finnek az odahaza meg-
beszélt tervek alapján szétoszszák egymás kö-
zött a világbajnokságok részükre biztos szá-
maikat. Nurmi, a futócsoda, átengedte az 5000
m. verseny győzelmét honfitársának, Ritola-
nak, a 3000 m. akadályversenyt Laukolának.
De miután az olimpiai eskü szerint ez szabály-
talan, tehát Nurmi még a beteget is játszotta,
de természetesen csak a versenyek előtt és
után. S így tovább, minden országnak meg-
vannak a maga kiseded vagy nagyobbiszabású
olimpiái «driblijei», melyekkel igyekeznek be-
folyásolni az eredményeket. Az olimpiászok
programjában szereplő durva, indulatokra
nevelő sportágakkal, valamint a háborus cé-
lokat szolgáló tendenciákkal e cikk keretében
nem foglalkozunk, az Olimpiászok üzleti hát-
teréről pedig elég csak annyit elmondanunk,
hogy a legközelebbi olimpiász 1932-ben Los
Angeles-ben (U. S. A.) lesz, ahol a rendezőszeg
egy filmvállalatnak koncessziót adott az olim-
piász felvételeire s a vállalat ennek fejében díj-
mentesen, saját költségére szállítja át Európa
sportolói Észak-Amerikába. Mindezek meggyőz-
hetnek bennünket arról, hogy az olimpiászok
értéke az embernevelés és testedzés fogalmá-
tól merőben távol áll, eredeti céljaiban a rég-
mult századok háborus nevelése és a modern
idők kapitalisztikus és nacionalista üzleti szel-
leme él.

Braun József

KOLLEKTIV TÖMEGSPORTOT

Nem véletlen, hogy a tömegsport kialaku-
lásának és hatalmas fellendülésének ideje
egybeesik a forradalmi idők és átalakulások
dátumával. A munkásság nagy tömegei egészen
1918-ig rendszeresen napi 10–14 órát dolgoz-
tak s ez a hosszú munkaidő minden kultur-
tevékenységet, sőt a kulturigények kialakulá-
sának a lehetőségét is megakadályozta.

A forradalmi megmozdulások eredménye-
ként lerövidült nyolcórás munkanapok mellett
a munkások első, szinte ösztönös törekvése
arra irányult, hogy a háboru nélkülözéseit, leg-
alább pillanatnyilag, kiegyensúlyozzák és a

munkásság jövő harcaira megedzzék elcsigá-
zott testüket. Ennek tulajdonítható ma a sport
terén tapasztalható rendkívül nagy aktivitás.
A sport társadalmi jelentőségét azonban nem-
csak a munkásság, hanem a kapitalista érde-
keltségek is észrevették. Minden megtekinttek és
ma is megtesznek annak az érdekében, hogy
ezt az erőkoncentrációt saját osztályérdekeik
értelmében hasznosítsák. Ennek legjellegze-
tebb példája a minden nagyobb üzemben meg-
szervezett üzemi sportklubok rendszere, amely-
nek kimondott célja, hogy a munkásokat érzel-
mileg lekösse, szabad idejük tudatos lefoglalá-

Kliscé 1 10

sával megakadályozza az ipari proletariátus egy részét abban, hogy résztvegyen a munkásmozgalomban. Volt idő, mikor a kapitalisták az üzemek kantineiba csalogatták be a munkásaikat, ma ugyanilyen célzottsággal csalogatják be őket a polgári ideológiát képviselő üzemi sportklubokba. Ezeknek a csoportosításoknak a karaktere és célja azonban egyre inkább átlátszóvá válik a munkásság előtt.

A munkás sportegyesületek célkitűzései az alakulás első stádiumaiban még teljesen polgári célkitűzések voltak s csak a versenyeredmények eléréséig terjedtek. A munkás sportegyesületek ekkor még nem ismerték fel azt a hatalmas tömegéről, amely a sportmozgalmon keresztül a munkásmozgalom szolgálatába állítható. De ez csak a kezdet volt.

A fejlődés végre ezen a téren is megindította azt a folyamatot, amely a munkás sportmozgalom és a munkásmozgalom egymáshoz való viszonyának a tisztázására hivatott. Az első eredmény az a megállapítás, hogy a munkás sportmozgalom szerves része a munkásmozgalomnak. Tagjainak be kell kapcsolódnia a munkásság minden akciójába, osztályharcos szellemben kell nevelődniük, a sportmozgalom keretein belül tömörült dolgozókat fel kell világosítani a társadalom minden problémájáról. Ez a cél rendszeres előadások tartásával s a polgári versenysport ideológiájának a hatástalanításával érhető el.

Ennek a célnak az eléréséhez a polgári egyesületektől való teljes különválás szükséges s a versenyeredmények erőszakolása helyett céltudatos, minden egyoldalúságtól mentes testkulturára való törekvés hangsúlyozandó.

A munkás sportmozgalom szerves bekapcsolódása a munkásmozgalomba bizonyos megfontolásokhoz és megfigyelésekhez van kötve. Ahhoz, hogy a két mozgalom elvi és gyakorlati egysége létrejöbessen, a munkásmozgalom vezetőinek revízió alá kell venniük ama régi álláspontjukat, mely szerint a *sportolás elvonja a tömegek figyelmét s így káros hatással van a munkásmozgalomra*. Ennél a megfontolásnál elsősorban vezesse őket az a felismerés, hogy a munkáltatók által fenntartott üzemi sportalakulatok azok a fészkek ma, ahol a szervezett kapitalizmus az ideológiailag elnevelt munkásokból céltudatos törekvéssel sztrájkteröket termel. Ezek a helyek tisztára a sovíniszta militarizmus és a munkásság testvérharcainak a melegágyai.

Minél előbb ki kell tehát mélyíteni azokat a gyenge kapcsolatokat, amelyek általában a sport, kulturmozgalom és a politikai-szakszervezeti mozgalom között fennállanak. Egész bizonyos, hogy a kölcsönhatás nem fog elmaradni. A nagy tömegek részvételével rendezett sportünnepélyek szuggesztív hatása erősen be-

folyásolja a nézőket s az ilyen demonstratív ünnepségek eredményeként feltétlenül megszorodik a munkás sportegyesületek taglétszáma s ezzel az új tömeggel megerősödik maga a munkásmozgalom is. Hogy a munkás sportegyesületek tevékenységének a nagy fontosságát bizonyítsuk, elég, ha a németországi Munkás Torna- és Sportszövetség taglétszámának adatait idézzük. Ennek a szövetségnek 6817 egyesület és 752.931 személy, ezek között 182.792 gyermektagja van. Nem beszélve a felöltött sportolók majdnem 600.000 főnyi seregéről, maga a gyermektornászok nagy tömege az a tiszta, szellemileg fertőzetlen, testileg el nem épített emberanyag, melyből céltudatos szervező- és oktatómunkával a munkásmozgalom előharcos tömegét lehet és kell kinevelni.

Közös célkitűzéssel és szabatosan meghatározott programmal, egy közös irányító szerv segítségével egységessé kell tenni az egész munkás sportmozgalmat. Az nem fontos, hogy ez a testület hivatalosan megalakuljon, mert a különböző testedző egyesületekből alakult, illetőleg meglakítandó végrehajtóbizottság is nagyon jól el tudná végezni ugyanezt a munkát. Az a fő, hogy egységes programmal, munkát jelképező tornagyakorlatokban a napi munka káros hatását kiegyensúlyozó, észszerű testedzésben, munkás-, kultur- és általános nevelő előadásokon keresztül öntudatos és osztálytudatos szocialistákká képezze tagjait s a ma még indifferent tömegeket megnyerje a kollektív emberi törekvések számára.

Braun Ferenc

munka

Kmetti János metszete

EMLÉKEZÉS A GALILEI KÖRRE

Most husz éve, hogy a Galilei Kör, az utolsó béke-évek legnagyobb magyar diákegyesülete, megalakult.

Célját és programját alakulásakor a következő felhívásban fektette le:

„A Galilei Kör azért alakult, hogy a szabad tudománynak és a szabad gondolatnak otthona legyen az egyetemen. Tanulni és tanítani; az önképzés eszközével a tudomány szeretetét ápolni és terjeszteni és azt bátran megvédeni minden ellenségével szemben — ez a Galilei Kör programja.

Országos ügyekbe nem avatkozunk; nem politizálunk, Tanulunk és tanítunk. A tudás terjesztését csak azok mondhatják politizálásnak, akiknek a kezében a tudatlanság politikai hatalom.

A szellemi és gazdasági felszabadulás akadályai

ugyanazok és a művelődés sorsa a dolgozó népségek boldogulásához van kötve. A Galilei Kör értelmiség eme történelmi hivatásának teljes tudatában van akkor, amidőn kötelező feladatává vállalja a magyar diákság szellemi erőinek gyűjtését és gyarapítását, hogy az majdan az életbe kemény, öntudatos és vértezett harcok útján Magyarországot társadalmi felszabadulásának.”

A Galilei Kör programjának példátlan hatása volt. Már az alakulás évében ezer egyetemi hallgató csatlakozását vonta maga után. Évek sorában pedig a diákok vezető szervezete, sőt az egész társadalmi baloldal egyik legdusabb mozgalmi erőforrása lett. Az addig uccai tüntetésekből álló, nemzetiségi, antiszemita heccekkel teli, munkásgyűlölettől szikrázó diákmozgalmakat átalakította. A galileisták kötelessége nem az volt, hogy az utcán kimenjenek és tüntetést vagy ellentüntetést ren-

dezzene
kellett
megfele
szakos
terjes
ben ré

Szer
monstr
dekü k
legnagy
hallgat
mindig
désre.
E teki
kődése
bourgh
adásain
munká
hivatás
más m
egyesü
szint
leti és
objekt
dobogó
kötelez
dok es
Galilei
Oszkár

A G
is, me
ország
pana
bírósa

A k
hogya
a mun
vezetek
velő

A h
nító-te
névleg
találko
diákok
serített
Szabó
szociál

velen
röpirat
lőzlatt
bírósa
kok n

tőssá
dig
A
szünt
ház-uc
Magya

A h
őrség
A von
tem, h
nem t
kással

Jel
bir la
itt. S
Kör j
ujból

dezzenek, hanem estéről-estére szemináriumokba kellett járniuk, amiket az egyetemi fakultásoknak megfelelő jogi, orvosi, bölcsészeti és technikus szakosztályok rendeztek. A szemináriumokban belterjes világnézeti, társadalomtudományi kiképzésben részesültek.

Szemináriumain kívül a Galilei Kör nagy, demonstratív előadásokat is rendszeresített közérdekű kérdések megvitatására, melyeket Budapest legnagyobb előadótermeiben, olykor két-három ezer hallgató előtt tartottak, de ezek az előadások mindig nyilvános vitával egybekötött, a meggyőződésre, nem pedig a szenvedélyre ható akciók voltak. E tekintetben ma a párizsi Club du Faubourg működése fogható a Galilei Köréhez. A Club du Faubourgban láttam azt, amit a Galilei Kör nagy előadásain: kényesen öltözött hölgyeket és fizikai munkásokat, egyetemi professzorokat és diákokat hivatásos szónokokat és alkalmi felszólalókat, egymás mellett. Ahogy a Club du Faubourg Párizs egyesületi erdejéből kiemelkedve, sajátos mozgalmi szintet reprezentál, épúgy a Galilei Kör is az elméleti és gyakorlati életkontaktusát jelentette egy objektív dobogón. Évekig állt az új hitek szabad dobogója, a vitatkozásnak akadémiai színvonalra kötelező nyílt területe. Egyetlen egy példát mondok csak, de ez ma úgy hat, mint a mese — a Galilei Körben egy napon szólalhatott fel Fáber Oszkár és Vass József.

A Galilei Kör rendezte azt az emlékezetes gyűlést is, melyen Déry Zoltán Lukács Lászlót, Magyarország akkori miniszterelnökét Európa legnagyobb panamistájának nevezte. Déryt perbefogták, de a bíróság felmentette.

A körnek másirányú, termékeny akciója az volt, hogy Budapesten és pestkörnyéken magára vállalta a munkásoktatás ellátását. A kör tagjai szakszervezetekben, pártszervezetekben, sport- és műkedvelő alakulásokban több ezer előadást tartottak.

A háború kitörésével úgy az önképző, mint a tanító-tevékenység megszűnt. A Galilei Kör csak névleg él. A háború vége felé a Galilei Körben találkoztak össze azok a fiatal emberek, főleg diákok, akiket a háború borzalma és insége elkeresztelt. Ebben az időben a Kör szellemi irányítója Szabó Ervin volt. A galileisták a zimmerwaldi szociálistákhoz csatlakoztak. A katonák közt közvetlen békeakciót kezdeményeztek. A kaszárnyákba röpiratokat vittek. Erre a kör vezetőségét letartóztatták, a Galilei Kört pedig feloszlatták. A hadbírósg két galileistát többévi börtönre ítelt. A diákok néhány nappal a forradalom előtt a Kör hatósági pecsétjét feltörték, a forradalom napján pedig elittelt társaikat a börtönből kiszabadították.

A Galilei Kör végleg a forradalmak bukásával szűnt meg. Az ellenforradalmi diákok a Kör Sörház-uccai helyiségét megostromolták és az Ébredő Magyarok Egyesületét rendezték ott be.

A hadbírósgai tárgyaláson tűnt ki, hogy a rendőrség a Kör tagjai közt Galilei után is nyomozott. A vonatkozó detektívjelentés így hangzik: „Jelentem, hogy egy Galilei nevű egyént Budapesten fel nem találtam és nevezett Budapesten jelenleg lakással nem bír.”

Jelenleg nemcsak Galilei, de a Galilei Kör sem bír lakással Budapesten, de diákok ma is laknak itt. S ma is termékeny dolog lenne, ha a Galilei Kör felmondását „tanulni és tanítani” a diákok újból magukévá tennék.

Rubin László

NÉGY OROSZ FILM

28-29

Eisenstein új filmje, a *«Zehn Tage, die die Welt erschütterten»*, John Reed könyve nyomán az orosz forradalmak történelét dolgozza fel, egészen újszerű eszközök alkalmazásával. A Potemkin volt az első film, amelynek nem az egyén, hanem egy hajó és annak legénysége, tehát egy emberi közösség volt a hőse. Új filmjében Eisenstein tovább megy és a konvenciók teljes elvetésével, a szabad, kötetlen téma középpontjába magát a tömeget helyezi. A tömegnek a sorsát azonban a vele ellentétben álló, vagy vele szolidáris mellékhsőkkel fejezi ki. A filmben ezek a mellékhsők, melyek éppen úgy lehetnek személyek, mint tárgyak, vagy események, vannak előre állítva. De a frontról hazatérő katonaság, a harcerekben szenvedők, a kenyérré várók hosszú sora, a régi rendszer épületei és szobrai, Kerenszky, a Kerenszkynek átadott ultimátum, Kerenszky női gárdája, a munkásokat a külvárosba szorító Néva hidja, egy a hidon fejlenlött konfliktus és egy öregasszony megrendítő pusztulása, az utcai harcok, Kornilow, a télipalota és a többi jelenség vagy esemény mögött mindig ott él, jajong, örül vagy harcol a hatalmas, névtelen tömeg. A kontrahősök beállításával Eisenstein a filmnek, amelyből minden egyéni érzelmét és sort kikapesol, páratlan feszültséget és az érdeklődést állandóan ébrentartó újabb és újabb fordulatot ad, amelynek az erejét a fejlett technika csak még jobban fokozza.

A mozgásban levő alkotóerők tudatos felhasználásával az orosz filmművészet a Potemkin óta a felvevőgép merev leneségét egy heroikus, lélekteli vizualis költészet visszaadására kényszerítette. A kemény objektív az orosz művész kezében alkalmazkodó anyaggá puhult, amellyel minden elképzelést szinte maradéktalanul ki lehet alakítani.

A kifejezés teljességét Eisenstein, mint a Potemkinben, itt is a *«rész az egészben»* esztétikai törvényeinek szigorú alkalmazásával éri el. A kevéssel sokat kifejező, háttérnélküli, puhán fotografált és mindig zsufolt teleképeiben, mindennek döntő jelentősége van (ezért él például a filmben annyira maga a színhely is). Eisenstein leegyszerűsített formából összetett képeivel a látás koncentrációja révén a szemet a mondanivaló szolgálatába kényszerítette. S hogy a szem funkciójának a megkönynyítésével a nézőt ilymódon az egész filmen végig befolyásolhassa, a képeket mindig azonos formákon keresztül kapcsolja egymáshoz. Ezzel, a sokszor szimbolikus erejű asszociatív technikával Eisenstein, az átfogó és a kollektivitást belső felépítésben kinyilvánító filmben kinetikus egységet hoz létre, amivel a filmművészetnek egyik legsúlyosabb problémáját vitte közelebb a megoldáshoz.

Eisenstein sajátos képarciturája, amely a gépbeállításban, a megvilágításban, de különösen a tömegek mozgásával minden optikai lehetőséget felhasznál, egészen más játéksíltust igényel, mint a többi film. Eisenstein filmjében minden a látásra van felépítve. S így a színészek helyett inkább típusokat szerepeltet, akik optikai megjelenésükben már ki is fejezik magukat s akiknek emiatt alig van szükségük mesét illusztráló gesztusra és a mimikára. A filmben az alakok legnagyobb része nem játszik, hanem jelen van. Ott azonban, ahol a játék elkerülhetetlen, az inkább negatívumokban

munka

nyilvánul meg. Az orosz film s így Eisenstein is az érzelm kifejező eszközeit betelét építi ki, ami kifelé sokszor teljes mozdulatlanyságot eredményez. A film nagyszerűen kifejező típusai, a tragikus pillanatokban, éppen ott, ahol a néző eruptív kitérőket várna, szinte egészen megmerevednek. Ez a mozdulatlanyság azonban a belső izgalom legmagasabb fokát jelenti, amit Eisenstein nagyon érdekesebben a filmtempó meggyorsításával érzékeltet. A meggyorsult képváltozás és a mozdulatlan alakok közötti ellentét kihangsúlyozása, nagyszerű módszernek bizonyult a feszültség fokozására.

Ilyen erősen lefojtott és befelé élő játék uralja Pudovkin *«Ende von Sanktpetersburg»* című filmjét is, amelynek tárgya különben lényegében ugyanaz, mint Eisenstein filmjéé. Csak éppen az eseményeket egy mélyen érző, de naiv trepovi paraszt, egy munkásalád és egy pár sorsán keresztül érzékelteti. A trepovi paraszt a háború végén a meghosszabbított munkaidő és a túlhajtott munkatempó miatt sztrájkba lépő munkások vezérét akaratán kívül elárulja, de aztán, mint a forradalom egyik leghűbb katonája, mindent jóvátesz. De a két ember sorsa itt is a tömeg sorsa, amelynek kétségbeesését és hősi felelősségét az Eisensteinnél zártabb felépítésű témának teljesen alárendelt forma fejezi ki. A gépbéállítás, a képfelállítás és főleg a megvilágítás is hasonló hozzá, csak Pudovkin képzettársító feloldásaiiban több a poézis, míg Eisensteinéban több az erő. Azonkívül a film tempója, Eisenstein állandóan fokozódó ritmusa helyett, rapszódikus, mintha Pudovkin ezzel is műve költőiségét akarná hangsúlyozni.

Eisenstein és Pudovkin új irányt jelző eposzai mellett F. Ozep, *«Der gelbe Pass»* címen bemutatott játékfilmje, amely egy a bordélyházba kerülő dada és a férje történelét dolgozza fel az osztályellentétek kihangsúlyozásával, kisebb igényekkel lép fel. A filmet azonban mégis élményszerűvé teszi Ozep képi és mozgásban kifejezett realizmusa és egyszerű paraszt hőseit átélő mély szeretele.

A kritikusok egy része főleg a happy endet kifogásolta a filmben. Holott a jó vég itt új erkölcsöket szimbolizál. És amiként a happy endnek, ugy magának a különben banális témának is új tartalmat adott Ozep könnyed és szellemes képvázlat, karakterizáló ereje és líraisága. Mindig hatásosan megkonstruált képeiben felmagasztosodnak az élet egyszerű jelenségei. A természet, a mező munka, a bordélyház, számtalan figurájával az előkező palota és a parasztház, mint valami tiszta, új melódia árad ki a filmből.

Az orosz filmek új szellemükben és realitásukban különböznek el a többitől. A filmekben nyilvánuló és az élettel szemben aktíven fellépő művészi világszemlélet, amelyhez egyedül Chaplin áll közel, az emberi szem törvényeiből kiindulva alkotta meg a filmművészet kifejező formáit.

A dolgok új meglátása és megláttatása hiányzik a *«Moskau, wie es lacht und weint»* című vígjátékából, amely egy diák és egy később meggazdagodott masamódlány viszonyosságait állítja elénk, a moszkvai lakásinségben. A filmnek, németes, száraz operetthumor mellett a legnagyobb baja az, hogy a stílusa zavaros. Tele oda nem illő burleszkyszerű jelenettel. Vígjátéknak nem elég könnyű, burleszknak nem eléggé szellemes és mély. Ugy szellemé-

ben, mint kidolgozásában távol áll attól az orosz művészettől, amely a filmet is korszerűvé és a nézőt emberre kifejező művészetté tette.

Gró Laj

FORGÓ PÁL: UJ ÉPÍTÉSZEZET (Vállalkozók Lapja kiadása 1928)

Kérdezzük: van-e új költészet, zene, festészet stb.? Egyszerű igen-nel vagy nem-mel lehetetlen választ megadni. Van-e új építészet? Van, mert az ember a költészet, zene, festészet stb. az ember a prae-érzéseiéből fakadó elemek komplexuma, tehát elsősorban leges tereimurai az érzéseknek, amiknek objektív valódása nem praktikus használati tárggyal szolgál és nem is materiális szükségletet elégíti ki. Formájában jelennek meg, addig az új építészet tisztán racionális, számító agymunka és elsődleges szükségleti objektum.

Az új építészet teljesen eliminálja minden érzését, szentimentalizmusát az individuuma, aki ezideig alaprajzi vagy külső megkötöttségektől feláldozta a lakályosság vagy elhelyezhetőség legprimitívebb feltételeit. Mert a történele, stílus-építészet nem a szükségletek kielégítésére irányuló problémák felvetésén és azok megoldásán fáradozott, hanem az esztétika (architekturális) aránya a jól megfogott homlokzatok befejezettségén és a tásosságán pepecselt. — teljesen figyelmen kívül hagyva a szociális tömegek igényeit és szükségleteit. Ez az építészet képviselte harmóniájával megfagyott zenét. És ugyanez az építészet süket volt minden ipari újításra és képtelen új szerkezet alkalmazására stílusa miatt. L'art pour l'art építészet az, amely önmagáért létesült.

Az új ház, középület nemcsak külső megjelenésében (homlokzat), alaprajzi elrendezésében hanem megjelenési formájában (lényeg, szerkezet) is teljesen különbözik, sőt mondhatnók semmiben sem vonatkozásban sincs azzal az építőművészettel, amely évszázadok óta kisebb-nagyobb kő vagy agyagtölgeléből építi házeit, mialatt félszemét a régiók architektúráján felejtli...

Az új építészet, ismételjük, szociális szükségletekben és igényességekben gyökerezik: a tömeg szükségletben, amelyből tulajdonképpen sarjadt.

Forgó Pál építész, borotvaéles elméjű követke tetésekkel mutat meg és analizál minden eddigi tervezési és építési hibát; ugyanakkor végigkalkulál minden új, eddigelé külföldön elért eredményeket.

Egyedülálló ez a könyv a magyar építészeti irodalom történetében. Forgó nem ragadtatja el magát az új építészet szeretetétől: komoly, átgondolt és megszokott következtetései egyszerűen gondolkodni dőba kell ejtsék azokat az építészeket is, akik még «szükség-barakok»-at és «börtönök»-et látta az új építészet objektumaiban.

A könyv szerzője reális talajon állva, egyik kezben a logaritccal, míg a másikban mércevel ad számot az új építészet eredményeiről, összehasonlítva ennek aktívumát, a történeti stílusok építészetének csodájával.

Molnár Józ

MARKOVICS: SZIBÉRIAI GARNIZON

Kollektív riportregény Lapkiadóvállalat,
Cluj—Kolozsvár kiadása.

Kollektív riportregény! Elfogadom, — de közben tudom is, hogy a szerző tényleg részekre nem osztható műfaj-meghatározást kíván ezzel a három szóval jelezni és a címmagyarázat nem mentegőtőzése. Elnézésre a könyv nagyon komoly tehetőségű írójának nincs szüksége, eltekintve néhány szinte érthetetlen stílusi szépséghibától. Ez a könyv irodalom is, vezércikk is, riport és komoly szociális alapon álló lélekrajza, gazdaságtana a hadifogoly garnizon lombikjába került embernek és embereknek, végül pedig mindezek összessége; számottevő tette az erdélyi irodalomnak.

Egy tépett diplomavitorlát feszít az ember az élet elé. Előbb szélesed van, fülledt mozdulatlan-ság, majd elkapja rongyos vitorlát a világháború ciklonja. Tépi ide, hányja-veti oda, míg a fronton keresztül az ázsiai garnizon kerítése közé sodorja. Ezenközben a vihartól vakni szem látni kezd.

Ostoba, gyalázatos nyomoruságot és vak gonosz-ságot burjánzó háború! A hős — milyen szánalmas szó — ennek meglátására van preperálva, ám az egyvásznak tömege mást lát a háboruban. Alkalmat a tömeg rovására nyeredő előnyökre, bűnre, esu-lásra, kibuvásra, lenyomásra, üzletre, s míg a tö-meg szennyesen, történ és agyonnyomorítva me-reszli szemét a drótakadályok szögei közt, a nagy-város, az ország életét a régi módon élék le az ügyesek, a szemfülesek, a lelkiismeretlenek, a ke-vesek.

Igy jut el a szibériai garnizonig, amelynek falai közt új életet kell a foglyoknak alkotniok. Milyen ez az élet? A téma izgató, mert a kép folyton vál-tozik, mint a cári Oroszország sápadt fénye, amint a forradalmak és ellenforradalmak reflektorai vi-lágítanak a hadifoglyok pótlékokkal feldozott pót-életére. Előbb az illuzió majdnem teljes, lágeralkot-mány, rend, jegyzőkönyvek, tisztí gyűlések és zo-lál előkelőség, régi ideológia, de a nagy változások idején a lágerrend megreccsen, új elemek vonulnak be az életbe és hovatovább minden megszemmisül, a tartalékok, a rend, az alkotmány, a hazaférés re-ménye, a viszonylagos biztonság és az új Robinso-nok új és még nehezebb életet kezdenek újra. Kop-pott, vad, illuziótlan életet! Így tagozódik a könyv főbb részre, a háborus Oroszország életének alaku-lása szerint és a tömegek meglátásán, a tömegélet nagyhorizontu kutatásán felül külön méltánylást érdemel az individuuum lélekrajza, aki a vérző szé-p-lélekből később levő és mindinkább aktív emberré lesz. Kicsit lélenk, még nem egészen aktív, de ro-konszenves lélek, nagy érdeme, hogy irányja van.

A könyv sok vonzó és lenyűgözően érdekes részlete közül csak a láger szexuális életének raj-zát emelem ki; hogyan robban szét a légérszínház rakétája nyomán a hiteltő női parókák, műmellek, selyemharisnyák, parfüm és puder nyomán az eti-kai gátlás és hogyan hullanak az ifjú fizikumok egy speciális szexuális élet sodrába.

Regény, riport vagy tudomány, mindegy, ritka figyelmet vonzó munka. A garnizon rajza, a le-gényesség szívet szorító élete, a szociális meglátás, a mondanivalóknak egyébként egyenlőtlen stílust előre lendítő ereje a messze napi termelés fölé emeli Markovics Rodion munkáját.

Dr. Szilágyi Ferenc

ANLITZ DER ZEIT

(Symphonie moderner Industriedichtung. Heraus-gegeben von Wilhelm Haas, Wegweiser Verlag, Berlin.)

30-31

„Wie arbeite ich hah! leidenschaftlichst gegen mein noch unplastisches Gesicht!“ Ezt Johannes R. Becher írta, még a „Menschheitsdämmerung“ patetikus korszakában Becher azóta élessé és ki-tejezővé formálta arcát, mégsínes benne ebben az anthológiában, mely hár az Idő Arca címét viseli, kicsit sápadt és keveset mondó arc.

„Industriedichtung“ mondja a cím, de ez nem a nagyvárosok gépzajra és autózakolatásra ritmizált népszerű témaköre, hanem a bányavidékek és ipartelepek végtelen vigasztalansága. Költői többnyire maguk is proletársorból felemelkedett embe-rek, kitörölhetetlen emlékekkel és mulhatalan be-nyomásokkal terhelten próbálják számukra már életüknel és determináltságuknál fogva is egyetlen lehetséges arcban megmutatni az Idő Arcát.

De ismétljük: aki az idő arcára kívánsi, ne ol-vassa el ezt a könyvet. Anthológia, ez a szó rend-szerint emberek együvértartozását, valami közös ér-zésnek kinyilatkoztatását, de mindenk felett vala-mi *aktív, pozitív*, valami *ható* gesztust szokott jelen-teni. Az Anlitz der Zeit elejétől végéig mentegőtő-zés, elejétől végéig csak szenilis tiltakozás, ama bizonyos hétköznapiok falanszteri ritmusa ellen. Az utolsó másfél évlized ipari költészete jelenti be az előző s ezt olvassa már kevésbé esodálkozunk a versek során felbukkanó szavakon és mondatokon, melyek az elmúlt évek kereső és igen sokszor va-kon esőtető „új lírájának“ attributumai.

A mult téma és érzelmi közösségből kiszakadt költők próbálták itt megdalolni életüket, de a régi talajból való szakadás a pillanatnyi gyökértelen-séget s a multból elhozott lasterokat is jelenti. Így születik meg azután az „Industriesonett“ (Paul Zech!) s így születik meg a könyv 12 költő dus munkásságából összeállított anyaga.

A kötet költői verseik elé írt önletraizukban próbálják magukat igazolni. „Az ipari, mint él-ményt“ akarják adni, de szímfoltos és csak *felüle-tek*et mutató impresszionista képeknél alig adnak többet.

Lastautos furchen den zerstampfen Schnee
Die Strassenbahn schiägt Funken aus den
Schienen.

In ihren Masten summt ein Schwarm von Bienen,
Wie in den Linden einer Lenzallee.

(Wilhelm Haas.)

Érzik, hogy valóban az idők harcát kellene éne-kelniök a költőknek, de nem veszik észre, hogy az arc, az ő arcuk csak a mult széthullt vonásából tevődik össze s alig van szavuk, amely szuggerálna, hogy ennek az arenak mélyenülő szemei még csak hunyorognak a fény előtt, hogy ez az arc még csak igen kevésbé plasztikus.

Talán a bányászköllő Christoph Wiprecht az egyellen, aki érzi ezt, s a sok kulisszahasogató között ő az egyellen, aki be meri vallani, hogy az „Uj ember“ a „Titán“ (visszatérő szó!) még csak az utak legelején vár:

Szinte fáj, hogy csak egy elkopott, megrabolt ér-telmű szó akad a kezem ügyébe, de Christoph Wiprecht kollektív köllő.

Legalább a sikolto ember *hangja* elhíteli ve-lünk, hogy nem veszett el minden, hogy valóban ember kiáll a vashozót mögöl. Vajda János

munka

A SZÁMOK BESZÉDE

Eddig úgy tudtuk, hogy a világ legnagyobb példányszámban elterjedt könyve a *biblia*. Ujabban egy amerikai könyv megdöntötte ezt a rekordot. *Roebuck & Co.* (Sears) északamerikai áruszétküldő cég árjegyzéke évente **9—10,000.000** példányban jelenik meg, azaz körülbelül minden második U.S.A.-beli család kap évente új és új kiadást belőle. Terjedelme meghaladja az ezer oldalt, sok színes melléklete is van. Az árjegyzéket minden vásárlónak ingyen elküldik. — Terjedelméhez és előállítási költségeihez képest a *biblia* sem drága. Ez a könyv még olcsóbb és még elterjedtebb.

A francia találmány-minisztérium *mozgó járdák*-kal végeztet kísérleteket. Párizs közelében, Bellevue-ben folytak le még 1925-ben az első próbák, melyeknek eredménye az a szakszerű megállapítás, hogy a *járókelőket szállító járdák*, melyek végnélküli forgó szalaggal működnek, realizálhatók. Kétféle berendezéssel folytatták a kísérletezést. Mindkét rendszer **70.000—72.000** személyt bír egy óra alatt **15 km.-es** óránkénti sebességgel továbbítani. A «megálló», kiszálló helyeken fix platform van, melyről **9** másodperc alatt hághatunk az átlagosan **12 km/óra** sebességgel közlekedő járdára át. Nagyobb sebesség nem szükséges; átszállások sem járnak a felszállásnál több időt igénybevevő körülménnyel. A **12.000 m/óra** sebesség nem kevés, mert pl. a párizsi földalatti **12 km.** utat tesz meg (a megállásokkal) óránként, a pesti villamos **16—18 km.** távolságra visz egy óra alatt.

Az új bécsi továbbképző iskolák **1010** osztályában az idei tanévben **29.472** tanuló képzí magát tovább elméletileg. A **73** különféle szakmából való tanulók elméleti tanításon kívül gyakorlati kiképzést is kapnak, miáltal a mai erősen specializált, egyoldalú tudásuk bővül, szakmájuk haladott vagy elmaradt voltáról széles látókörű ítéletük támad.

London és külvárosai közt 1927-ben **126.5 km.** vasutat *elektrifikáltak*.

Jugoszláviában **2** Dunahíd épül jelenleg. Nálunk csupán Budapesten legalább még **2** Dunahídra lenne szükség.

365.000 lakást láttak el 1927-ben az U. S. A.-ban *elektromos hűtő- és jégkészítő-gépekkel*.

1928 április 1-én **2.234.732** rádiófelvevő-készülék volt az egész világon. E szám július 1-re **2.284.248-ra** emelkedett. Negyedév alatt **2.2%** növekedés.

A világ repülőgépjáratának hossza **90.000 km.** A holland vonalakon 1926-ban **6275** utas, **8400** kg. posta, 1927-ben **12.916** utas, **35.200** kg. postát szállított. — Los Angeles (San Francisco) és New York közt **4800 km.** légvonalban a távolság. Ez az utat repülőgépen eddig **4** nap alatt lehet megtenni (éjjel-nappal utazva). A National Transport Co. és a Pennsylvania Railroad új megállapodása folytán, technikai javítások révén az utat **csak 2 napig tart.**

Az U. S. A.-ban **3230 repülőgép** áll a postai és csomagszállítás szolgálatában. Ezzel szemben az összes európai államok ilyen célú repülőparkjába beleszámolva a személyszállító-gépeket is — csupán **1877** db. repülőgépből áll.

Oroszországban **56 rádióadóállomás** működik, **13** új állomás épül. Magyarországon **2** van.

Az orosz elektromos művek összteljesítménye 1913-ban **2** millió kilowatt volt, 1927-ben e szám **4,2** millióra emelkedett. Az 1913-as energiatermelés összege **1.078** millió kilowattóra, 1927-ben **1,2** millió kwó. Tehát az elektromos művek teljesítménye megkétszereződött 1913 óta, de az energia-termelés csupán a békebeli **3/5-ével** emelkedett, az azonban szintén nagy eredmény.

Angliában évente **100** millió £-et adnak ki a kőolaj-területekre.

Az északamerikai *Steel Corporation* **50,2%** munkása és alkalmazottja az idén élt részvényjegyzi jogával és a **145** dolláros évfolyamon engedett részvényekből **95.082** db.-ot jegyzett. részvények az acéltörzs részvényei.

A külföldi textilgyárak megállapodtak, hogy gallérokat, ingeket, zsebkendőket, kesztyűket, női harisnyákat ezután csupán *egységes méretű* (normalizált) anyagokból állítanak elő.

Az amerikai Department of Commerce becsülés szerint 1928 elején a földön legalább **30** millió *automobil* van használatban, amiből Északamerikára egyedül **24,2** millió esik.

Egész Európa utjainak egységes közlekedési rendjéről fog tárgyalni 1928 őszén egy nemzetközi kongresszus. Végleges döntést fognak hozni. A technika haladása, elveinek terjedése, előnyös eljárásainak belátása egyre közelebb vezet bennünket a komoly, eredményes nemzetköziséghez.

Közli: Forgó P.

munka művészeti és társadalmi havi beszámoló • Felelős szerkesztő és kiadó Kassák Lajos • A szerkesztő helyettese: Nádass József • Szerkesztőség és kiadóhivatal Budapest, VI., Lehel-utca 6. V. 1 • Minden közlőnek a szerző felel • Egyeslap ára: 1.20 P. Előfizetési ár félévre 6 P. Egész évre 12 P. Munkásoknak és diákoknak: Egyesszám ára 1 pengő, előfizetés 5 és 10 pengő

HUNGÁRIA HIRLAPNYOMDA RÉSZÉNYTÁRSASÁG BUDAPESTEN — FELELŐS: SCHMIDEK GÉZ